

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 25

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

17 вересня 2020 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2020

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 25):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 25 (м. Тернопіль, 17 вересня 2020 р.). -
Тернопіль, 2020.- 83 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**COORDINATION OF LEGAL RELATIONSHIPS IN THE SPHERE OF
COOPERATION OF LITHUANIAN AUTHORITIES AND NON-
GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS**

Maksurov Alexey Anatolevich

*PhD in Law, Professor, Kiev National University named after
Taras Shevchenko*

Cooperation between the state authorities of the Republic of Lithuania and national non-governmental organizations of Lithuania has long been sufficiently high-quality and fully regulated by means of the coordination mechanism.

In particular, according to Article 3. "Principles of determination, formation, and implementation of a development policy of non-governmental organizations as well as principles of cooperation of state and municipal institutions and agencies with non-governmental organizations" Law Republic of Lithuania "On development of non-governmental organizations "19 December 2013 No XII-717 [1]" The main principles for the definition, formation and implementation of the policy of development of non-governmental organizations, as well as the principles of cooperation between state and municipal institutions and institutions with non-governmental organizations are: 3) inter-agency coordination - in resolving issues related to the development policy of non-governmental organizations, within the framework of which state and municipal institutions and institutions communicate and cooperate with each other; 4) participation - issues related to non-governmental organizations, and their activities are decided in advance in coordination with non-governmental organizations and with the participation of their representatives".

Based on Article 4. "Institutions and agencies forming and implementing a development policy of non-governmental organizations" "2. The very process of shaping the development policy of non-governmental organizations is organized, coordinated and implemented by the Ministry of Social Security and Labor of the Republic of Lithuania.

5. When implementing the development policy of non-governmental organizations, the Ministry of Social Security and Labor of the Republic of Lithuania: 4) coordinates the activities of state and municipal institutions associated with non-governmental organizations.

As provided in Article 5. "Cooperation of state and municipal institutions and agencies with non-governmental organizations" "Cooperation of state and municipal institutions and institutions with non-governmental organizations is

carried out by: 1) providing information on the activities and policies of cooperation between state and municipal institutions and institutions in order to coordinate them with non-governmental organizations working in specific areas;

2. Having received a written request from a non-governmental organization to coordinate draft legal acts with it, state and municipal institutions and institutions must consult with the organization that submitted the request in the manner prescribed by the laws of the Republic of Lithuania. "

We believe, in this regard, that this kind of coordination is not only based on the current legal doctrine [2], but also has a highly practical importance in the field of public administration of society.

Literature:

1. Law Republic of Lithuania "On development of non-governmental organizations" 19 December 2013 No XII-717 // <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/en/TAD/d415a500124111e48595a3375cdcc8a3>
2. TEISINĖS TECHNOLOGIJOS KOORDINAVIMAS LIETUVOS TEISĖS ĮGYVENDINIMUOSE // Technologies, tools and strategies for the implementation of scientific advances: materials of the international scientific conference, 20 March, 2020 Kherson, Ukraine: ICND. P.34.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

ПОВІТРЯНЕ БОМБАРДУВАННЯ РОТТЕРДАМА 14 ТРАВНЯ 1940 РОКУ: ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН ЧИ ТРАГІЧНА ПОМИЛКА?

Акімов Михайло Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

Вторгнення німецьких військ до Данії та Норвегії 9 квітня 1940 року перервало перебіг «Дивної війни», але остаточно вона пішла в історію місяць потому, коли вранці 10 травня 1940 року розпочалася агресія проти Бельгії, Нідерландів та Люксембургу, а літаки люфтваффе завдали потужних ударів по аеродромах союзників на півночі Франції.

Прагнучи завершити бойові дії на північному фланзі якомога швидше, німці широко використовували повітряні десанти – парашутисти та планеристи приземлилися у Гаазі з метою блискавично захопити парламент та взяти в полон королеву Вільгельміну. Після двох днів боїв, долаючи відчайдушний опір голландської армії, німці прорвалися від кордону до центру країни і наблизилися до «Фортеці Голландія» – укріпленого рубежу, що частково проходив по околицях Роттердаму, великого промислового центру та вузла комунікацій.

Щоб швидко зламати оборону противника, командувач німецьких військ генерал Рудольф Шмідт наказав силами 9-ої танкової дивізії та моторизованого полку СС «Лейбштандарт Адольф Гітлер», підсилених вогнеметниками та саперами, вдарити по суходолу, а парашутистам (на гумових човнах) – через річку Маас. Авіаційну підтримку ударами по окремих вузлах оборони мали забезпечити пікіруючі бомбардувальники Ju-87 [3, с. 224]. Про радіограму із відповідним запитом, надіслану командувачу 2-ого повітряного флоту Альберту Кессельрингу, доповіли Герману Герингу.

Головнокомандувач люфтваффе бажав якомога швидше захопити територію Нідерландів, аби отримати аеродроми для дій проти Великої Британії, а також підтримати своїх парашутистів, тому замість однієї групи пікірувальників виділив цілу ескадру середніх бомбардувальників He-111, що не могли бомбити із пікірування, проте брали на борт набагато більше бомб.

Дізнавшись про надану йому авіаційну підтримку, Шмідт змінив свій план. Він направив парламентаря до командувача голландських військ в Роттердамі полковника Петера Шарру та зажадав, аби

голландські війська склали зброю до 13:20 14 травня, інакше німецькі бомбардувальники знищать місто. Шарру, ознайомившись із ультиматумом, не повірив у погрозу, вирішив тягнути час та повернув документ парламентареві під приводом того, що він не підписаний німецьким командувачем. Водночас він запевнив, що розгляне належно оформлений ультиматум, але для цього потрібна відстрочка на три години.

Парламентар рушив назад, до своїх позицій, і саме в цей момент у небі над містом з'явилися німецькі літаки. Під командуванням підполковника Отто Хьоне 27 машин зайшли з півдня. Першими їх побачили німецькі війська; солдати на передовій одразу почали пускати в небо червоні ракети, сигналізуючи про присутність своїх військ. Хьоне спромігся в останній момент скасувати виконання завдання. Бомби встигли скинути лише 3 літаки з 27. Проте інша група з 54 He-111 на чолі із командиром ескадри полковником Вальтером Лакнером наближалась із півночі. Крізь дим над містом жодних сигналів не було видно, спроба ж відкликати бомбардувальники виявилась марною – на бойовому курсі вони вже не підтримували радіозв'язок.

За 15 хвилин на центр Роттердама було скинуто 97 т бомб – 158 вагою 250 кг та 1150 вагою 50 кг. Усі вони накрили історичні будівлі, райони щільної житлової забудови та склади у морському порту. Численні пожежі, що виникли, швидко з'єдналися та зробили марними усі зусилля з їх гасіння; вони палали декілька днів, в окремих районах – майже місяць. Полум'я було видно за декілька десятків кілометрів, а попіл падав з неба навіть у місті Гауда, за 30 км від Роттердама; це явище потім назвали «чорний сніг» [4, с. 37].

Загинуло 814 людей, ще 78 000 втратили дах над головою. На площі у 2,6 кв. км було знищено понад 2 300 магазинів, 775 складів, 62 школи, 24 церкви, майже 25 000 житлових будинків. Був повністю зруйнований історичний центр міста, зведений у XVI–XVII. Жоден голландський військовослужбовець чи військовий об'єкт не постраждав [2, с. 44].

Одразу після бомбардування генерал Шмідт передав полковнику Шарру новий ультиматум, зажадавши негайної капітуляції та погрожуючи у разі відмови знищити аналогічним чином Утрехт та інші міста. За декілька годин Шарру, бажаючи зберегти цивільне населення та історичні пам'ятки міст власної держави, зі згоди головнокомандувача голландської армії генерала Генрі Вінкельмана наказав своїм підлеглим скласти зброю. Капітуляція стосувалася лише тих військ, що перебували на території Нідерландів; королева Вільгельміна та уряд (що евакуювалися до Великої Британії), флот та війська у колоніях продовжили опір.

Зусиллями преси (перш за все англійської та у нейтральних країнах) наліт на Роттердам був негайно роздмуханий до рівня події світового

масштабу, що затьмарила не тільки минулорічне бомбардування Варшави, але і знищення Герніки трьома роками раніше. Стверджувалось, що загинуло 30 000 людей. На відміну від цього явного перебільшення інше твердження було цілком справедливим: бомбардування переслідувало виключно мету залякування (тероризування) і було спрямоване лише проти цивільного населення.

Німці заперечували свою вину і перекладали відповідальність на голландців, стверджуючи, що вони самі спалили власне місто і до того ж не забезпечили евакуацію цивільного населення (хоч насправді більшість мешканців Роттердама залишила свої домівки, інакше жертв було б набагато більше). Зі свого боку уряд Великої Британії заявив, що відтепер вважатиме цивільні промислові підприємства та об'єкти транспорту легітимною ціллю для атаки. Вже наступної ночі літаки Бомбардувального командування Королівських ВПС здійснили перший за війну наліт на сталеливарні заводи Круппа в Ессені [5, с. 39].

Питання відповідальності за бомбардування Роттердама так і залишилось невирішеним. Під час Нюрнберзького процесу Геринг та Кессельринг не визнали своєї вини, стверджуючи, що Роттердам був захищеним містом і місцем наземних боїв, а тому його бомбардування не вважалось порушенням Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р. [1]. Геринг заперечив бажання продемонструвати світові міць та безжалісність люфтваффе і навіть заявив, що «динаміка сучасної війни затьмарює встановлені конвенціями положення». Натомість Кессельринг спочатку визнав, що справжньою метою бомбардування Роттердама було «показати тверду спрямованість та забезпечити негайну перемогу», але потім відмовився від цього, хоч і не спростував використане ним твердження «суворі заходи» стосовно потреби подолати опір противника. Коли ж йому надали докази того, що переговори про капітуляцію розпочалися за 3 години до бомбардування, Кессельринг зауважив, що просто виконував заявку наземних військ на авіаційну підтримку та не знав про намір голландців капітулювати [4, с. 678].

Викликаний як свідок Отто Хьоне підтвердив, що дивом встиг побачити пущені на півдні Роттердама червоні ракети і зрозуміти, що бомбардування слід скасувати. У свою чергу Вальтер Лакнер заявив, що щільний дим на землі перешкодив будь-якому спостереженню за нею навіть з невеликої висоти, до того ж червоні ракети згідно таблиці сигналів означали присутність своїх військ, а не скасування операції [2, с. 331].

Література:

1. Convention on Laws and Customs of War on Land : adopted on October 18th, 1907. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp (дата звернення: 20.08.2020).
2. Grayling, Anthony Clifford. Among the Dead Cities. London: Bloombury, 2006. 377 p.
3. Hooton, Edward. Phoenix Triumphant: The Rise and Rise of the Luftwaffe, London: Arms & Armour Press, 368 p.
4. Overy, Richard. The Bombing War. New York: Penguin, 2014. 880 p.
5. Spaight, James Molony. Bombing Vindicated. London: Geoffret Bles, 1944. 159 p.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА, ЩО ВЗАЄМОДІЄ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ

Астраханцев Ігор Сергійович

студент 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет

Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Адміністративно-правовий статус Збройних Сил України (далі – ЗСУ) як суб'єкта, що взаємодіє з громадянським суспільством, на нашу думку, повинен розглядатися, перш за все, з позиції відносин, які формуються із інститутами громадянського суспільства зовнішнього спрямування (громадські та релігійні організації, засоби масової інформації (ЗМІ)). Також потрібно враховувати факт того, що ЗСУ – це багатоскладова система, що складається з суб'єктів за різними сферами інтересів та функцій, рівнем їх повноважень тощо.

Так, загальна структура Збройних Сил України представлена наступним чином: «Міністерство оборони України є центральним органом виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили України; Генеральний штаб Збройних Сил України як головний орган військового управління; види Збройних Сил України; з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до видів Збройних Сил України; окремий рід військ; окремий рід сил» [1] (ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України»).

Слід вказати, що адміністративно-правовий статус Збройних Сил України як суб'єкта, що взаємодіє з громадянським суспільством, характеризується особливістю, яка полягає у взаємозалежності прав і обов'язків як для більшої частини державно-організаційних інститутів.

Мається на увазі, що така особливість перш за все відмічається наявністю такого елемента як компетенція (сукупність прав і обов'язків), які дозволяють реалізувати покладені на ЗСУ функції [2, с. 38].

Таким чином, під адміністративно-правовим статусом Збройних Сил України як суб'єкта, що взаємодіє з громадянським суспільством можна вважати комплексну правосуб'єктність, до якої входять права, обов'язки, гарантії їх виконання, а також адміністративна і дисциплінарна відповідальність у разі порушення правових норм.

В розглядуваному питанні адміністративно-правовий статус закріплюється різноманітними нормативно-правовими актами, відповідно до яких в повній мірі деталізується їх компетенція, гарантії та відповідальність саме у сфері правовідносин з релігійними організаціями та ЗМІ. Що стосується взаємодії з іншими суб'єктами громадянського суспільства, то в цьому контексті чітко прослідковуються недоліки у правовому регулюванні діяльності ЗСУ, які негативним чином впливають на правозастосовну практику. У зв'язку з цим, виникає необхідність удосконалювати законодавчі акти, якими регламентується діяльність ЗСУ та приймати відповідні підзаконні нормативно-правові акти у цій сфері.

Встановлено, що в Україні сформувалась усталена система співпраці з громадянськими організаціями та ЗСУ і регламентування їх взаємодії потрібне в першу чергу самим військовослужбовцям для того, щоб усвідомлювати рамки своєї правомірної поведінки.

Література:

1. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-ХІІ (останні зміни: 27.03.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
2. Лобка А.Г. Особливості адміністративно-правового статусу інститутів громадянського суспільства як суб'єктів взаємодії зі Збройними Силами України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 21. С. 37–41.

КОНТРОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Бурик Мирослав Мирославич
здобувач, фізична особа-підприємець

Актуальність теми роботи. Як відомо на сьогодні економічний розвиток транспортної інфраструктури є досить важливим аспектом і державного розвитку, адже охоплює важливі напрямки державної

діяльності в тому числі бере участь у розвитку міжнародної діяльності і формує всебічний соціально-економічний розвиток населення. Важливим при тому виступає саме контроль як одним із ключових аспектів розвитку будь-якої системи, відтак на сьогодні законодавство не є на наш погляд достатньо ефективним, в тому числі і на етапі контролю, що пов'язано із багатьма причинами, одними із яких є певний монополізм на ринку, проблеми із ліцензуванням, координація роботи, тощо. Відповідно до цього на сьогодні постає актуальне питання глибшого дослідження розвитку транспортної системи в області контролю органів державного управління розвитком транспортної інфраструктури.

Об'єктом дослідження – є транспортна інфраструктура України.

Предмет дослідження – особливості проведення контролю органами державного управління в області розвитку транспортної інфраструктури держави.

Мета роботи – дослідити основні особливості проведення контролю органами державного управління розвитком транспортної інфраструктури України.

Виклад основного матеріалу. Як вище підкреслювалося розвиток транспортної інфраструктури на сьогодні є вкрай важливим сектором економіки держави, адже саме завдяки ньому можливі транспортні перевезення в тому числі і міжнародні, що сприяють всебічному розвитку населення і держави загалом. Таким чином, нижче на основі дослідження вітчизняного чинного законодавства у даній сфері визначено ключові критерії проведення контролю органами державного управління розвитком транспортної інфраструктури.

Отож, на сьогодні згідно чинного Закону України «Про транспорт» проведення контролю державними органами влади здійснюється за допомогою спеціального механізму державного контролю, що формується в основному числі через: Конституцію України, законодавчі акти, нормативні накази керівників державних підприємств, нормативні акти місцевих рад, міжнародні угоди і акти Конституційного Суду [1].

Згідно статті 42 ЗУ «Про транспорт» органи виконавчої влади забезпечують реалізацію державної політики в межах, визначених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, беруть участь у реалізації державної політики у міжнародному співробітництві у сфері безпеки на автомобільному, міському електричному, залізничному, морському та річковому транспорті, ведення дорожнього господарства, цивільної авіації та забезпечують виконання зобов'язань, що випливають із членства в міжнародних організаціях [3].

Окрім того цим Законом передбачено що координацію діяльності всіх видів транспорту в регіоні виконується комісіями по координуванню

роботи транспорту, які формуються органами місцевої влади і самоврядування і працюють згідно з Законом - Стаття 40 [3].

Отож, процедуру контролю органами державної влади в транспортній інфраструктурі, як бачимо є чітко законодавчо визначена що передбачає дотримання встановлених правил в тому числі і міжнародних договорів, які забезпечують міжнародне співробітництво. Відносини підприємств різних транспорту під час перевезень пасажирів і вантажу визначається кодексами окремих видів транспорту і укладеними договорами [3].

На основі цього потрібно сказати, що чинний розвиток транспортної інфраструктури на сьогодні як вище зазначалося є доволі важливим сектором держави, адже саме завдяки ньому можливі різноманітні транспортні перевезення в тому числі і міжнародні, що сприяють всебічному економічному, соціальному і культурному розвитку населення і держави загалом. Отож, на основі цього потрібно відзначити, що процес проведення контролю органами державної влади на сьогодні має чіткі визначені особливості, що передбачені чинним законодавством у даній сфері, недотримання яких передбачає відповідне покарання згідно визначеного Закону.

Висновки. В процесі дослідження роботи в області проведення контролю органами державного управління розвитком транспортної інфраструктури визначено, що процес контролю в області транспорту в Україні визначеним різними Законами, основним серед яких є ЗУ «Про транспорт», що детальніше розглянуто в роботі, на підставі вивчення якого визначено, що процес координації діяльності всіх видів транспорту здійснюється центральним органом виконавчої влади, який покликаний формувати і забезпечувати державну політику у сфері транспорту, туризму і інфраструктури.

Література:

1. Про автомобільний транспорт | LIGA:ZAKON [Електронний ресурс] Режим доступу: [ips.ligazakon.net > document > view](http://ips.ligazakon.net/document/view)
2. Деякі аспекти започаткування діяльності з перевезення ... [Електронний ресурс] Режим доступу: [minjust.gov.ua > str_5154](http://minjust.gov.ua/str_5154)
3. Про транспорт zakon.rada.gov.ua

СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Дукач Микола Володимирович
студент 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна*

Забезпечення національної безпеки являється однією із основоположних цілей стратегічного спрямування і, водночас, є функцією держави, реалізація якої покладається на уповноважені органи, які законом наділяються відповідними правами та обов'язками.

Під час встановлення суб'єктів забезпечення національної безпеки зазначимо, що вони відповідно до положень Указу Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» [1], представлені як «сектор безпеки і оборони – охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади, Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, діяльність яких за функціональним призначенням відповідно до Конституції та законів України спрямована на захист національних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України» [1]. Однак, вважаємо, що суб'єкти забезпечення національної безпеки повинні представляти собою не «сукупність», а систему, тому що тільки в такому разі вбачається за можливе їх ефективна взаємодія в єдиному напрямі під час забезпечення такої безпеки.

Продовжуючи, слід зазначити, що в ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України», законодавцем було визначено і закріплено основних суб'єктів забезпечення національної безпеки, зокрема: «Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику» [2].

Абсолютно аналогічний перелік суб'єктів встановлюється і в «Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України», затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 [3].

Узагальнюючи вищесказане, можна зазначити, що суб'єкти забезпечення національної безпеки України – це комплексна система взаємопов'язаних державних органів та органів місцевого самоврядування, діяльність яких є цілеспрямованою за єдиним напрямом, який орієнтований на ефективне, своєчасне і адекватне сприйняття сучасних викликів під час забезпечення національної безпеки.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України 24 вересня 2015 року № 555/2015 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 555/2015.
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII (останні зміни: 15.08.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України 14 березня 2016 року № 92/2016 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2016. № 92/2016.

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Жайворонок Олександр Олександрович
студент 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Національна поліція України як один із спеціально уповноважених органів державної влади зобов'язується забезпечувати та захищати права людини і громадянина. У зв'язку з цим, для виконання цього обов'язку, поліції надається право використовувати широкий інструментарій адміністративного впливу, до якого входять різноманітні заходи превентивного характеру.

На даний момент види превентивних заходів поліції закріплено в спеціалізованому Законі, яким регулюється діяльність поліцію, що в глобальному плані є новелою в правовій системі України. До прийняття нового Закону України «Про Національну поліцію», попередній Закон

«Про міліцію» [1], який функціонував з 1990 по 2015 роки – превентивні заходи не передбачав.

Отже, наразі в чинному Законі України «Про Національну поліцію» цей момент цілком і повністю виправлено, чітко закріпивши превентивні заходи. Відмітимо, що серед наукової спільноти досліджень з питань їх класифікації не проводилось, лише відмічалися аналітичні міркування, не більше. В свою чергу, на рівні чинного законодавства існують наступні превентивні заходи, які можуть застосовуватися поліцією, а саме: «1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи; 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; 11) поліцейське піклування» [2] (ст. 31 Закон України «Про Національну поліцію»).

Слід вказати, що вищенаведений перелік превентивних заходів не однорідний між собою, бо передбачає неоднакову ступень та поширення правового впливу на правовідносини. З-поміж цього, окремі превентивні заходи вбачаються комплексними по своєму характеру, мається на увазі, що вони превалюють дещо складнішою системою інших, які є простішими. На наш погляд, аби уникнути такої розпорошеності превентивних заходів, пропонується їх поділити на дві групи: 1) прості, до яких належать превентивні заходи одиничного типу та виражаються під час здійснення якоїсь конкретної дії; 2) комплексні (складні), які об'єднуються конкретною метою відповідно до системи встановлених дій превентивного характеру.

Реальне закріплення такого широкого спектру превентивних заходів поліції на законодавчому рівні свідчить про розвиток та удосконалення її діяльності, в першу чергу, в частині превентивного вектору роботи.

Як підсумок, необхідно вказати наступне. Під превентивними заходами в діяльності Національної поліції України можна розглядати комплекс дій контрольно-наглядового, інформаційно-аналітичного та обмежувального (примусового) спрямування, мета яких полягає у здійсненні профілактичної роботи в частині попередження та запобігання вчиненню правопорушень та злочинів.

Література:

1. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ (втратив чинність) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 4. Ст. 20.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (останні зміни: 03.07.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40(41). Ст. 379.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ РЕЖИМУ ЗАКОННОСТІ І ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Коломієць Владислав Миколайович

здобувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Західноукраїнського національного університету

У період військового конфлікту на сході України та реалізації Операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки та оборони, в умовах зростання кількості злочинів та адміністративних правопорушень військовослужбовців пріоритетом стає забезпечення законності й правопорядку у Збройних Силах України.

Обороздатність будь-якого військового формування або військової організації держави залежить від багатьох аспектів. Однак основною її умовою є психологічна та фізична готовність кожного солдата до безумовного виконання свого військового обов'язку.

Базовою умовою належного функціонування військової організації України виступає встановлення порядку проходження військової служби. Питання зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України завжди мали дуже велике значення, тому що підтримання високої бойової готовності військ неможливо без дотримання законодавчих норм. Важливим засобом забезпечення режиму законності і правопорядку виступає правова робота, що проводиться в частинах і підрозділах Збройних Сил України.

Основними умовами формування режиму законності і правопорядку в Збройних Силах є: правове виховання; видання наказів та інших правових актів; постійний контроль і перевірка виконання розпоряджень; розгляд пропозицій, заяв, скарг; проведення службового розслідування; притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності. Водночас ефективність забезпечення законності і правопорядку у військовій сфері досягається дотриманням певних вимог: систематичність і безперервність попереджувальної роботи; послідовність профілактичної

діяльності; поєднання заходів, що вживаються з вирішенням поточних завдань повсякденної навчально-бойової діяльності; відповідність запобіжних заходів причин правопорушень; використання прогнозу в роботі з профілактики правопорушень; диференційований підхід до військовослужбовців; постійний аналіз результатів роботи військових та її коригування.

Період 2014-2020 р.р. став переломним у реформуванні військового законодавства України, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. Важливим кроком стало запровадження інституту військових адміністративних правопорушень після прийняття Верховною Радою України у лютому 2015 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період». 21 червня 2018 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про національну безпеку України», у якому вперше поняття «воєнна безпека України» визначено на державному рівні. У 2014 році було створено органи військової прокуратури. Однак 19 вересня 2019 року Верховна Рада України ухвалила законопроект №1032 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», за яким передбачено ліквідацію військових прокуратур. У 2018 році затверджено новий напрям наукових досліджень в межах спеціальності «Право») 2.13 «Право національної безпеки і військове право» (наказ Міністерства освіти і науки України № 1477 від 28 грудня 2018 р.).

Наступним необхідним кроком для утвердження режиму законності і правопорядку має стати утворення військових судів як системи спеціалізованих судів у судовій системі України з вирішення кримінальних, адміністративних справ, а також розгляду справ про адміністративні правопорушення військовослужбовців.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Котенко Денис Ігорович

студент 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет

Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна

Сьогодні формування військової кадрової політики в Україні відбувається в складних умовах, які проявляються збройним конфліктом з Російською Федерацією, інформаційною війною, а також політичними

ускладненнями євроінтеграційного процесу. Особливої уваги потребують проблемні питання оперативного комплектування особовим складом частин (підрозділів) Збройних Сил України (далі – ЗСУ). Незважаючи на те, що керівництвом України проводяться відповідні комплексні заходи, проте цього недостатньо, щоб якісно комплектувати ЗС за всіма категоріями особового складу.

Наразі не вирішено безліч проблемних питань. Однак, виділимо на нашу думку ті, що є першочерговими.

1. Недостатній вплив проведених заходів щодо якості стану комплектування ЗС всіма категоріями особового складу. Відмітимо, що на якісне планування потреби під час підготовки військових фахівців впливають наступні негативні чинники: а) кінцева невизначеність у перспективі складу військ (сил), а також показників кількості військовослужбовців по всіх категоріям; б) відсутність затверджених перспективних штатів складу військ (сил) ЗС [1, с. 14] тощо.

2. Застарілість положень нормативно-правових актів щодо проходження громадянами України військової служби за контрактом, призовом та у військовому резерві, враховуючи набутий досвід під час проведення АТО. Серед недоліків цього питання можна віднести: а) невідповідність установленим підходам, які прийняті у державах-членах НАТО та відсутність сприяння державою в створенні належної мотивації в частині реалізації військової кар'єри; б) практична реалізації питання щодо перерозподілу завдань (функцій) офіцерського, сержантського і старшинського складу майже відсутня [1, с. 15].

3. Важливою задачею для кадрового менеджменту сьогодні є відбір талановитих військовослужбовців, забезпечення належних умов, щоб подальша їх служба проходила в інноваційних підрозділах, надаючи, при цьому, належні умови. Проте, дефіцит в ефективному високоосвіченому кадровому ресурсі ЗС України призводить до явищ кризового характеру у системі кадрового менеджменту, внаслідок чого ефективність виконання цієї задачі знаходиться на низькому рівні.

З цього приводу виокремимо позицію А. Медвідя, який зазначає: «недоліком системи кадрового менеджменту в Збройних Силах України є те, що вона розрахована на функціонування за номенклатурним принципом («жорстка вертикаль»), який передбачає велику кількість людських ресурсів в умовах ведення повномасштабних бойових (воєнних) дій, структура її органів управління не дає змоги повноцінно застосовувати індивідуальний підхід у роботі з персоналом та оперативно приймати кадрові рішення як по горизонталі, так і по вертикалі» [2, с. 26].

Таким чином, враховуючи значимість окреслених проблем, для того щоб якісно формувати і проводити кадрову політику у ЗСУ – необхідні

комплексні шляхи їх вирішення, що можливо за рахунок проведення належної державної політики.

Література:

1. Артюх В.М., Романченко І.С. Забезпечення комплектування Збройних Сил України особовим складом: стан, проблеми та напрями удосконалення. *Наука і оборона*. 2017. № 1. С. 13–21.
2. Медвідь А.П., Базарний В.Т., Захаров О.Б. Кадрова політика в ЗС України: визначення, стан, можливі перспективи розвитку. *Збірник наукових праць «Вісник воєнної розвідки»*. К.: ГУР МО України. 2017. № 20. С. 25–29.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Лебедева Ганна Юріївна

*студентка 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна*

Сьогодні можна впевнено стверджувати, що одні із найпоширеніших правопорушень вважаються порушення у кіберпросторі. Підкреслимо, що вчиняючи такі правопорушення, можуть наступати негативні наслідки не тільки для окремих громадян, але й для безпеки всієї держави в цілому, «підриваючи» її. У зв'язку з цим, вагоме значення набуває інститут юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері кібербезпеки України.

Юридична відповідальність – це важливий захід захисту інтересів особистості, суспільства і держави.

Під юридичною відповідальністю за порушення законодавства у сфері кібербезпеки України можна розуміти застосування заходів примусового характеру, які закріплені відповідно до норм чинного законодавства, до осіб, якими було вчинено правопорушення у кіберпросторі.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», впливає, що «особи, винні у порушенні законодавства у сферах національної безпеки, електронних комунікацій та захисту інформації, якщо кіберпростір є місцем та/або способом здійснення злочину, іншого винного діяння, відповідальність за яке передбачена цивільним, адміністративним, кримінальним законодавством, несуть відповідальність згідно із законом» [1]. Тобто, із зазначеного положення є зрозумілим, що до суб'єктів, які вчинили

правопорушення в зазначеній сфері, можуть застосовуватися такі види юридичної відповідальності: цивільна, адміністративна та кримінальна. Далі приділимо окрему увагу кожному із вказаних видів відповідальності.

1. Характеризуючи перший вид відповідальності, зазначимо, що цивільна відповідальність являється самостійним видом юридичної відповідальності, яка характеризується застосуванням державного примусу до правопорушника на підставі позбавлення особи певних благ або покладає обов'язки майнового характеру.

2. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері кібербезпеки – це застосування до особи, яка вчинила правопорушення, санкцій, що передбачені в нормах адміністративного права. Відмітимо, що за чинним КУпАП окремо не виділяється розділ, який присвячується правопорушенням у сфері кібербезпеки. Проте, окремі статті таку відповідальність безумовно передбачають (ст. 51-2, ст. 164-9) [2].

3. Останнім, «найсуворішим» видом юридичної відповідальності у сфері кібербезпеки України є кримінальна. Кримінальна відповідальність в зазначеній сфері може наступати, якщо особа, яка вчинила злочин, тобто вчинок, здійснення якого тягне за собою куди шкідливі наслідки для іншої особи, суспільства, держави, тощо. Такий вид злочину в розглядуваній сфері називається «кіберзлочин», як його ще називають – комп'ютерний злочин.

Насамкінець, слід вказати, що питання юридичної відповідальності за порушення законодавства в розглядуваній сфері однозначно недостатнім чином врегульовані, що є значним недоліком, який сприяє збільшенню рівня кіберзлочинності в Україні.

Література:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII (останні зміни: 03.07.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 7 грудня 1984 року № 2755-VI (останні зміни: 13.08.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.

АКТ ПОДАТКОВОЇ ПЕРЕВІРКИ В СИСТЕМІ ДОКАЗІВ В ПОДАТКОВИХ СПОРАХ

Маринів Наталія Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого*

Для реалізації завдань адміністративного судочинства, передбачених у ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, у відповідності до якої завданнями адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, потрібне неухильне дотримання вимог адміністративного судочинства.

Вирішуючи справи щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони, зокрема, на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Розгляд і вирішення справ в адміністративних судах здійснюються на засадах змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Разом з цим, необхідно зазначити, що особливістю адміністративного судочинства є те, що обов'язок (тягар) доказування у спорі покладається на відповідача-суб'єкта владних повноважень, який повинен надати докази, що свідчать про правомірність його дій чи законність прийнятих рішень.

Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Дані, що визнаються доказами в адміністративному судочинстві, можуть встановлюватися 1) письмовими, речовими і електронними доказами, 2) висновками експертів, 3) показаннями свідків.

За правилами адміністративного судочинства обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування, а докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом, не можуть бути покладені в основу судового рішення.

Аналіз судової практики свідчить, що головним документом у податкових спорах є акт перевірки. Враховуючи те, що податкові повідомлення-рішення, які найчастіше оскаржуються платниками податків в судовому порядку, не містять мотивувальної частини, в якій би фіксувалося, на підставі яких доказів контролюючий орган прийняв відповідне рішення, практика судів пішла тим шляхом, що у податкових спорах про докази, які були покладені в основу оскаржуваного рішення, зазначено у акті перевірки, оскільки відповідно до пункту 58.1 статті 58 та пункту 86.8 статті 86 ПК України податкове повідомлення-рішення приймається податковим органом саме на підставі акта перевірки [1].

Тому відповідність вказаного документу нормативно визначеним вимогам щодо його оформлення повинно мати вирішальне значення для визнання його допустимим (недопустимим) доказом у податкових спорах.

Актом документальної перевірки згідно із пунктом 2 розділу I Порядку оформлення результатів документальних перевірок дотримання законодавства України з питань державної митної справи, податкового, валютного та іншого законодавства платниками податків - юридичними особами та їх відокремленими підрозділами, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 серпня 2015 року № 727, є службовий документ, який підтверджує факт проведення документальної перевірки, відображає її результати і є носієм доказової інформації про виявлені порушення вимог законодавства з питань державної митної справи, податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [2]. Вказаним Порядком передбачені основні вимоги щодо його оформлення та визначено, що акт складається у двох примірниках та підписується посадовими особами контролюючого органу, який проводив перевірку, а також посадовими особами платника податків (керівником платника податків або уповноваженою ним особою). Однак, ані Податковим кодексом України, ані вказаним Порядком не визначаються наслідки щодо недотримання контролюючим органом вказаних вимог. Прогалини щодо відсутності законодавчого врегулювання юридичних наслідків при порушеннях контролюючим органом оформлення матеріалів перевірки вимушено заповнює судова практика, яка, на жаль, є досить нестабільною, що, в свою чергу, породжує значну кількість податкових спорів.

Досить тривалий час існувала судова практика, що процесуальні порушення не є підставою для скасування податкових повідомлень-рішень. Однак вона змінювалася, зокрема в постановках Верховного Суду від 3 грудня 2019 року № 1440/1965/18, від 05 березня 2020 року у справі №826/16217/17 [3,4] та ін. судом була сформована правова позиція, згідно з якою підписання посадовими особами контролюючого органу акту перевірки (як службового документу, який відповідно до підпункту 4.1.7.

пункту 4.1. ДСТУ 2732:2004 повинен містити підпис - реквізит службового документа, який свідчить про відповідальність особи за його зміст та є єдиний чи один з реквізитів, що надають документові юридичної сили) є основною умовою дійсності такого акту. А відсутність підписів посадових осіб контролюючого органу у акті перевірки, які її проводили, робить такий акт нечинним, а тому останній є недопустимим доказом та не може слугувати підставою для прийняття податкових повідомлень-рішень щодо нарахування платнику податків податкових зобов'язань.

На жаль, вказана практика була змінена Судовою палатою з розгляду податкових справ КАС ВС в справі за № 140/388/19 від 19.06.2020, в якій разом з іншими доказами судом досліджувався та оцінювався у якості доказу акт податкової перевірки, зокрема питання його оформлення [5].

Судова палата КАС ВС дійшла висновку про наявність підстав для відступлення від правової позиції Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, зазначеної, зокрема у постанові від 3 грудня 2019 року № 1440/1965/18, та сформулювала такий правовий висновок, що відсутність у акті перевірки підпису однієї з посадових осіб контролюючого органу, яка її проводила, стосується оформлення результатів перевірки та не може бути самостійною підставою для визнання недійсними рішень контролюючого органу, прийнятих на підставі такого акта, при відсутності порушень правил проведення перевірки.

Як зазначено судом в постанові, чинне законодавство не встановлює такий наслідок відсутності в акті перевірки підпису одного з перевіряючих контролюючого органу, як його нечинність, недійсність. Зазначена вада акта не робить автоматично протиправними рішення контролюючого органу, що прийняті на підставі такого акта. Акт перевірки - це документ, в якому зафіксовано факти та оціночні судження осіб, що її проводили, тому до акта можуть пред'являтися лише ті вимоги, що стосуються, доказів. Оцінка акта перевірки, в тому числі й оцінка дій службових осіб контролюючого органу щодо його складання, викладення у ньому висновків перевірки, може бути надана судом при вирішенні спору щодо оскарження рішення, прийнятого на підставі такого акта. Водночас саме по собі порушення порядку оформлення акта перевірки (у частині обов'язку підписання особами, які здійснювали перевірку) не може бути підставою для скасування податкового повідомлення-рішення, винесеного на підставі не підписаного одним із перевіряючих акта перевірки, але в сукупності з іншими порушеннями може слугувати обставиною для висновку щодо протиправності рішень контролюючого органу. Це стосується випадків, коли обставини, викладені в акті, не знайдуть підтвердження в суді.

Ураховуючи висновки, викладені у постановах Великої Палати Верховного Суду, суди під час вирішення тотожних спорів мають враховувати саме останню правову позицію Верховного Суду.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що однією з умов ефективної дії верховенства права є правова визначеність, а забезпечення реалізації вимог принципу правової визначеності у його широкому розумінні є запорукою не лише ефективних реалізації та захисту прав людини, а й значного вдосконалення механізму держави. На жаль, чинне податкове законодавство містить ряд прогалин та колізій, які не дають змогу говорити про дотримання в податкових правовідносинах принципу правової визначеності в повній мірі. Як було досліджено вище, одним із таких проблемних питань залишається відсутність чіткого законодавчого закріплення наслідків недотримання контролюючим органом порядку оформлення матеріалів перевірки – акту перевірки, зокрема, але, на жаль, невиключно, і відсутності в акті перевірки підпису одного з перевіряючих контролюючого органу. Вирішення вказаної прогалини можливе лише шляхом її усунення та встановлення чітких правил адміністрування податків та зборів з тим, щоб кожний із учасників відповідних податкових правовідносин мав змогу передбачити наслідки тієї чи іншої дії.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.10 р. № 2755-VI . URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 17.09.2020)
2. Наказ Міністерства фінансів України від 20.08.2015 № № 727 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z1300-15> (дата звернення 17.09.2020).
3. Постанова Верховного Суду від 3 грудня 2019 року № 1440/1965/18 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86103091> (дата звернення 17.09.2020).
4. Постанова Верховного Суду від 05 березня 2020 року у справі №826/16217/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88027882>(дата звернення 17.09.2020).
5. Постанова Верховного Суду від 19 червня 2020 року по справі №140/388/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90242392> (дата звернення 17.09.2020).

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ

Сабельфельд Дана Євгеніївна

*студентка 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна*

Адміністративно-правові засади (принципи) відіграють ключову роль за будь-якою сферою публічного адміністрування, тому що вони є першоосною, в тому числі це стосується і сфери пробації. Засади, згідно з якими виконується пробація, є базисом, який слугує для досягнення її мети, яка полягає у поверненні правопорушників (якими було вчинено кримінальні злочини) до законослухняного суспільства.

Зазначимо, що пробація за чинним законодавством базується на наступних принципах: «справедливості; законності; невідворотності виконання покарань; дотримання прав і свобод людини і громадянина; поваги до людської гідності; рівності перед законом; диференційованого та індивідуального підходу; конфіденційності; неупередженості; взаємодії з державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та громадянами» (ст. 5 Закону України «Про пробацію») [1]. Детально характеризувати ці принципи немає сенсу, оскільки вони являються загальноприйнятими і більш ніж зрозумілими.

Крім того, слід зазначити, що адміністративно-правові акти обов'язково повинні відповідати Конституції України. Це означає, що пробаційне законодавство відповідає цим вимогам та базується на відповідних засадах. Однак, враховуючи те, що Україна демонструє себе як європейська демократична держава, у ній повинні додержуватися й інші європейські принципи права, які є загальновизнаними. Без сумніву, ці принципи виступають основою для здійснення діяльності пробації в Україні.

Так, в першу чергу, відмітимо, що Європейським судом під загальними принципами права виділяються: «загальні принципи міжнародного права та загальні правові принципи, що поділяються всіма державами-членами ЄС. Юридичною підставою включення принципів права до правової системи ЄС є установчі договори Союзу» [2, с. 49].

Як відомо, принципи пробації вже давно сформувалися у міжнародній спільноті та активно досліджуються нашими вченими.

Починаючи з 2010 року, у країнах-членах Ради Європи існує стандарт організації діяльності національних служб пробації країн-членів – Європейські правила пробації (European Probation Rules). Цими правилами відображаються останні тенденції стосовно поглядів на суть покарання, його ціль та в цілому філософію, яка застосовується під час поводження зі злочинцями. Вони акумулювали досвід, який

накопичувався за багатьма європейськими країнами у сфері боротьби зі злочинністю на протязі багатьох століть [3, с. 155]. На нашу думку, реалізація в Україні національної системи пробації повинна здійснюватися саме з врахуванням Європейських правил пробації.

Таким чином, засади (принципи), відповідно до яких здійснюється пробація в Україні – це відправні начала (першооснови), підґрунтям яких є сформовані на багаторічному досвіді Європейські стандарти, згідно до яких було реалізовано інститут пробації в Україні та який здійснює своє функціонування.

Література:

1. Про пробацію: Закон України від 5 липня 2015 року № 160-VIII (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
2. Богачова Л.Л. Принципи європейського і національного права (порівняльно-правовий аналіз критеріїв класифікації). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 26. С. 47–60.
3. Сьомін С.В. Європейські правила пробації та реформування кримінально-виконавчої системи в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 154–159.

КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ФОРМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЮРИСДИКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

*Спінчевська Олександра Миколаївна
аспірантка кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ, м. Київ*

В Україні конституційний юрисдикційний процес знаходить свій вираз у процесуальній діяльності Конституційного Суду України щодо реалізації своїх юрисдикційних повноважень.

М.В. Максютін зазначає, що конституційний юрисдикційний процес є самостійним різновидом конституційного процесу і складається з конституційного судочинства як врегульованої нормами конституційного законодавства сукупності процесуальних відносин, які складаються між конституційним судом та іншими суб'єктами права при розгляді і вирішенні підвідомчих йому справ, а також ряду проваджень, пов'язаних, наприклад, з усуненням з посади президента та ін. [1, с. 110].

Виходячи з наведеного, конституційний юрисдикційний процес у широкому розумінні можна розглядати як комплекс нормативно врегульованих процесуальних відносин між органом конституційної

юрисдикції та іншими суб'єктами права, які виникають у ході та результаті діяльності зазначеного органу та реалізації ним своїх повноважень, а у вузькому – як процесуальний порядок розгляду та вирішення органом конституційної юрисдикції справ у межах його компетенції, тобто конституційне провадження.

Х. В. Приходько вказує, що розуміння конституційного юрисдикційного процесу як конституційного провадження (динамічний аспект) є одним із зрізів, у якому виражаються особливості першого. В межах даного підходу авторка розглядає конституційний юрисдикційний процес як один з видів судового процесу (судочинства), процедурно-процесуальний порядок розгляду справ у Конституційному Суді України, регламентований Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України» та Регламентом Конституційного Суду України [2, с. 220].

У ході конституційної реформи правосуддя 2016 року [3] зазнали змін, зокрема, зміст і обсяг юрисдикційних повноважень Конституційного Суду України. Слід зауважити, що раніше до повноважень Конституційного Суду України не належали питання щодо законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції; зараз Конституційний Суд України наділено повноваженнями щодо оцінки конституційності та законності дій та актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, водночас із повноважень Конституційного Суду України вилучено тлумачення законів України.

Внаслідок вже згаданої конституційної реформи 2016 року набули нового сенсу конституційні звернення та було розширено перелік підстав для них. Так, ст. ст. 42, 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР [4] конституційне звернення визначалось як письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи; суб'єктами такого звернення було визначено громадян України, іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб. Зазначений інститут було ліквідовано і замінено конституційною скаргою, яка стала однією з основних новел конституційної реформи 2016 року та новим інструментом захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

На сьогоднішній день, виходячи з положень Конституції України та чинного Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136–VIII [5] (далі – Закон), Конституційний Суд України в порядку конституційного провадження, врегульованого розділом II Закону, розглядає справи за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами.

Враховуючи наведене, класифікацію різновидів конституційного провадження, виходячи з повноважень Конституційного Суду України та суб'єктів звернення до нього, може бути представлено таким чином:

1) Провадження у справах за конституційними поданнями Президента України; щонайменше сорока п'яти народних депутатів України, Верховного Суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Верховної Ради Автономної Республіки Крим:

– щодо вирішення питання про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

– щодо офіційного тлумачення Конституції України (виходячи з положень ст. 150 Конституції України);

2) Провадження у справах за конституційними зверненнями щодо:

– відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість, суб'єктами якого є Президент України, або Кабінет Міністрів України, або щонайменше сорок п'ять народних депутатів України (виходячи з положень ч. 1 ст. 151 Конституції України);

– відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, суб'єктами якого є Президент України або щонайменше сорок п'ять народних депутатів України (виходячи з положень ч. 2 ст. 151 Конституції України). При цьому глава 12 Закону визначає особливості даного різновиду провадження, які стосуються спрямування конституційного звернення, предмета розгляду, участі у конституційному провадженні представника/представників ініціативної групи всеукраїнського референдуму, політичних партій та громадських об'єднань, резолютивної частини висновку;

– додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту, суб'єктом якого є Верховна Рада України (виходячи з положень ч. 3 ст. 151 Конституції України);

– відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України, суб'єктом якого є Верховна Рада України (виходячи з положень ст. 159 Конституції України);

– порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України, суб'єктом якого є Верховна Рада України (виходячи з положень п. 28 ч. 1 ст. 85 Конституції України);

– відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України, суб'єктом якого є Президент України (виходячи з положень ч. 2 ст. 137 Конституції України).

3) Провадження у справах за конституційними скаргами особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України (виходячи з положень ст. 151¹ Конституції України). При цьому главою 11 Закону визначено особливості провадження у справах з конституційною скаргою, які полягають у встановленні критеріїв її прийнятності (вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту та сплив не більше трьох місяців з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано оспорюваний закон України) та можливості її забезпечення шляхом видання Великою палатою Конституційного Суду України забезпечувального наказу, який є виконавчим документом.

Таким чином, виходячи з положень Конституції України та Закону щодо повноважень Конституційного Суду України та суб'єктів звернення до нього, у межах конституційного юрисдикційного процесу можна виокремити дев'ять зазначених вище різновидів конституційного провадження, які здійснюються у загальному порядку, передбаченому розділом II Закону. При цьому Законом визначено певні особливості провадження у справах за конституційними скаргами та за конституційними зверненнями щодо відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

Література:

1. Максютин М. В. Теория юрисдикционного процесса/ Под ред. заслуженного работника культуры РФ, д. юр. н., проф. В.И. Авсеенко – М.: Московский психолого-социальный институт, 2004. – 200 с.;
2. Приходько Х.В. Теорія конституційного процесу: доктринальні та прикладні аспекти. Монографія / відп. ред. М.О. Баймуратов. – Тернопіль: Джура. 2010. 292 с.;
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 року № 1401–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 28. Ст. 532;
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 49. Ст. 272;
5. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року № 2136–VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 35. Ст. 376.

Науковий керівник: Колодій Анатолій Миколайович, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, академік Академії наук вищої школи України

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

THE CONCEPT OF THE SOCIAL STATE

Krupovic Larysa

third-year PhD student, Vilnius University The Republic of Lithuania

Nowadays, the concept of the social state occupies a crucial place in the ideological views of all major political forces of our time. Simultaneously, the attitude towards the social state, its philosophical and politicolegal essence, and further ways of its development depends on the basic principles of the leading ideologies that have evolved over many decades, based on theoretical developments of scientists and public figures of the past and present.

Modern science offers a possibility to define several concepts of the social state.

M. Friedman¹ explained the concept of the “*new right*” social state as “more market, less state” and noted four main areas where the actions of the state are completely legal and where the transfer of state functions to the market is undesirable:

adoption of law that creates a legal basis for the effective functioning of the market;

economic activity in cases where natural monopolies are involved;

organization of free provision of services where transfer to the market is simply inappropriate or too expensive;

paternalistic support for those who cannot be responsible for themselves.

Due to the popularity of the ideas of the “legal wing”, in particular, the permanent state aid slows down the activity of citizens, in a number of countries social security programs have been reduced, and the social services system is decentralized. F. von Hayek argued that income inequality is an effective form of coercion to work [1].

Since the 1970s and 1980s, neoliberals have proposed the creation of a social security system that somewhat smoothed out social inequality and did not undermine the labor motivation of the population. By the end of the 1980s, neoliberal ideas began to be intensively criticized by scholars from various countries.

For example, the American Scientist K. Gold called the following basic values that ensured the “positive freedom” of a citizen: guarantees of civil liberties and political human rights; equality of citizens for economic, social and spiritual benefits; i.e., “less state, more decentralization”.

The social democratic concept of the social state was most concentrated in the program documents adopted at the XVIII Congress of Socialist International held in 1989 in Stockholm. In social democratic doctrine, equality and individual freedom are inseparable, and rights and freedoms cannot replace each other; the system of social relations must be oriented to the realization of the principles of social equality and justice. From a social democratic perspective, greater equality contributes to greater economic efficiency.

The *Neo-Marxist* concept of a social state development has its roots in the Marxist analysis of how capitalism functions, generating antagonistic contradictions. Some neo-Marxists have come to the conclusion that in the present situation it is more appropriate to define classes based on unequal ownership of property than simply on their structural position in production. A. Wright refused the structural approach to class that he had used before, and on the basis of new analysis he singled out twelve classes depending on ownership of property, means of production, qualification, degree and forms of organization. R. Miliband believes that there are many modern manifestations of labor solidarity. For decades, the state “acted as the 'conscience of the rich' and assumed the responsibility to protect the ruling class from its own myopia” [6]. The English Marxist N. Ginsburg argued that “the social security system is designed to reproduce capitalist social relations” [7].

The most significant influence on the further development of neo-Marxist conceptions of the social state was made by the works of J. O'Connor, who justified the existence of “a tendency to exceed state expenditures over income” as a result of objective circumstances.

After the exhaustion of the first wave of neo-Marxism in the 1980s, an empirical neo-Marxist direction was developed, mainly focused on comparative studies of the welfare state. Under this approach, the modern Dutch scientist G. Therborn works [9].

On the basis of the above, it can be concluded that the genesis of the concept of the social state has passed two major stages:

1) the stage of solving social protection issues at the level of an amateur society (public institutions and local communities);

2) the stage of transferring organizational efforts in the direction of social protection to the level of state institutions. At the second stage, the emergence of the phenomenon of the “social state” as a characteristic of a modern institution that cares for unprotected citizens in a liberal market economy can be fully confirmed.

Literature:

1. Хайек Ф. Дорога к рабству / Пер. с англ. Москва: Новое издательство, 2005. – 264 с. – С. 46.

2. Gold K. Rethinking Democracy. – New York: Basic Books, 1986. – P. 115–119.
3. Новый программный документ Социнтерна // Коммунист. – 1989. – №1. – С.34–41.
4. Wright A. Socialisms: Theories and practices. – Oxford Oxford University Press, 1987.
5. Miliband R. Divided Societies. Class struggle in contemporary capitalism. – Oxford Oxford University Press, 1991.– 286 p. – P. 47.
6. Miliband R. Divided Societies. Class struggle in contemporary capitalism. – Oxford Oxford University Press, 1991.– 286 p. – P. 33.
7. Gilinour I. Dancing with Dogma.– London; Simon & Schuster, 1992. – P.47–48.
8. O'Connor J. The Fiscal Crisis of the State. – New York; St.Martin's Press, 1973. P. 2.
9. Therborn G. Karl Marx Returning: The Welfare State and Neo-Marxist, Corporatist and Statist Theories // International Political Science Review. – 1986. – Vol. 7, issue 2. – P. 131-164, <https://doi.org/10.1177/019251218600700204>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОНЯТТЯ «НОТАРІАТ»

*Белослудцева Світлана Василівна
студентка Житомирського інституту МАУП*

Інститут нотаріату є своєрідним правовим інструментом без якого неможливе здійснення цивільно - правового обороту. Варто зауважити, що нотаріат виник в тих країнах, де активно відбувався розвиток товарного – грошового обороту і виникла у зв'язку з цим потреба в сприянні при укладанні різних договорів, а також юридичне визнання та закріплення набутих прав, захисту власності, забезпечення безспірності майнових прав, охорони прав всіх учасників цивільного обороту.

Одним із головних завдань українського державотворення є втілення в життя ідеалів правової держави і створення належної системи державного управління, яка б гарантувала реалізацію прав і свобод громадян. Проте, на сьогоднішній день законодавець не дає чіткого визначення даного поняття. Окрім того, чинна нормативно – правова база та наукові джерела також не містять єдиного підходу до визначення поняття нотаріату та нотаріальної діяльності.

Питання про поняття «нотаріат» не отримало ні необхідного відображення в нормативних джерелах, ні належної уваги в науковій

літературі. Ситуація, при якій під цим терміном досить часто розуміють різнопорядкові категорії, свідчить про низький ступінь наукового освоєння цього напрямку і створює природні передумови для неправильного застосування законодавства про нотаріат. Мова, наприклад, може йти про тенденції формування в суспільній свідомості уявлень про нотаріат як про різновиди комерційної діяльності.

В юридичній літературі нотаріат традиційно розглядають крізь призму трьох понять: а) як правовий інститут, покликаний забезпечити стабільність цивільного обороту, а також захист прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб шляхом вчинення нотаріальних дій [1, с. 607]; б) як систему нотаріальних дій [2, с. 14]; в) як систему державних органів і посадових осіб, на яких покладено завдання із засвідчення безперечних прав і фактів, засвідчення документів, виписок з них, надання документам виконавчої сили та виконання інших передбачених законом дій у передбаченому законом порядку з метою забезпечення захисту прав і охоронюваних законом інтересів громадян та юридичних осіб [3, с. 117].

Якщо розглядати нотаріат у вузькому розумінні, як систему дій, то основні дії, що здійснюються нотаріусами, визначені в ст. 34 Закону України «Про нотаріат». Крім того, ряд нотаріальних дій визначено в Законі «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», ст. 1252 Цивільного кодексу України та інших нормативно - правових актах. На наш погляд, такий підхід не в повному обсязі відображає зміст поняття «нотаріат», обмежуючись процесуальною регламентацією відповідних дій. За рамками даного підходу залишається організаційно-правовий статус нотаріусів та інших суб'єктів нотаріальної діяльності, органів управління нотаріатом.

Деякі автори визначають нотаріат як орган, який здійснює юрисдикційну діяльність в сфері цивільних правовідносин. Професор В. В. Головка дотримується точки зору, що юрисдикцію в широкому сенсі слід розуміти як позитивну, регулятивну діяльність [4, с. 23]. Саме з позитивних позицій в більшості випадків юрисдикційна діяльність здійснюється в нашому суспільстві. В якості обов'язкової ознаки юрисдикційної діяльності В. В. Головка виділяє встановлення та доведення подій, їх юридичну оцінку відповідно до закону, а головне - оформлення процесуальних документів [4, с. 25]. Підхід В. В. Головка використовуємо для нотаріату з позиції цивільно-правової науки. Але з позиції адміністративного права нотаріат неприпустимо відносити до органів, що здійснюють адміністративно-юрисдикційну діяльність, тобто діяльність, спрямовану на розгляд суперечок в сфері державного управління та притягнення до юридичної відповідальності з адміністративного права. Нотаріус здійснює свою діяльність переважно в області реалізації цивільного законодавства, а при наявності спору

зобов'язаний усунути з сфери регулювання конкретних правовідносин і рекомендувати сторонам звернутися до суду.

Нотаріат, виходячи з вищеописаних ознак і неможливості його віднесення до органів державної влади та місцевого самоврядування, до органів, що здійснюють адміністративно-юрисдикційну діяльність, може бути віднесений до органів безперечної цивільної юрисдикції. При цьому деякі автори включають нотаріат в систему правоохоронних органів [5, с. 271]. Більш того, навіть в окремих підручниках з адміністративного права нотаріат розглядається як частина правоохоронної системи [6, с. 15]. Однак правоохоронні органи в адміністративно-правовій науці розуміються трохи інакше, зокрема, на відміну від них, нотаріат не наділений правом застосування заходів безпосереднього примусу, що входить в структуру державних органів, відповідно, він не може бути віднесений до правоохоронних органів.

Нотаріус - суб'єкт публічного права. Публічно-правова природа нотаріату була неодноразово підтверджена Конституційним судом України, Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Постановами Пленуму Верховного суду, в яких зазначено, що діяльність нотаріусів, які займаються приватною практикою, є особливою юридичною діяльністю, яка здійснюється від імені держави, зумовлює спеціальний публічно-правовий статус нотаріусів.

Термін «нотаріат», як зазначалося вище, в сучасному праві багатозначний і використовується в декількох значеннях: по-перше, він позначає систему органів і посадових осіб, що включає нотаріусів та інших осіб, наділених відповідно до закону правом вчинення нотаріальних дій. По-друге, нотаріат - це галузь законодавства, нормами якого регулюється нотаріальна діяльність. У літературі зазначається ще одне значення нотаріату як засобу захисту порушеного права. Часто в зарубіжній юридичній літературі поняття нотаріату як правового інституту розкривається через його носіїв (суб'єктів права), які уповноважені державою здійснювати і засвідчувати юридичні акти з метою надання їм значення публічних актів. Носіями таких повноважень можуть бути як громадські службовці, так і вільні професіонали.

На думку І. А. Полтавської, «... нотаріат саме в найпершу чергу представляє собою систему органів, наділених чинним законодавством України правом здійснювати нотаріальні дії». Досить цікаве та образне визначення нотаріату наведене швейцарським юристом М. Мерлотті: «Поряд з чиновниками, які примиряють і судять, виникає потреба у наявності інших функціонерів, які є безкорисливими консультантами, радниками сторін, а також вони є неупередженими представниками волі, які повідомляють сторін про їх обов'язки, складають контракти, договори

і надають цій дії автентичний характер, тобто засвідчують його нотаріально і зберігають його, надаючи йому юридичну достовірність. І тому дозволяють надалі вирішувати можливі суперечки. Ці неупереджені укладачі, свого роду добровільні судді. Ці люди - нотаріуси, цей інститут-нотаріат».

Таким чином, на думку багатьох вчених, нотаріат - це полісемічний термін, який необхідно розуміти, по-перше, як систему спеціальних органів і посадових осіб, по-друге - як сукупність нотаріальних дій, здійснюваних зазначеними органами. Нотаріат реалізується в сфері безперечної цивільної юрисдикції, його основна функція - надання кваліфікованої юридичної допомоги громадянам та юридичним особам шляхом вчинення нотаріальних дій від імені держави з метою охорони їх прав та законних інтересів.

Отже, нотаріат можна визначити як систему спеціальних органів і посадових осіб, що діють в сфері безперечної цивільної юрисдикції, основна функція яких - вчинення нотаріальних дій від імені держави з метою охорони та захисту прав і законних інтересів учасників цивільних правовідносин. Зазначене визначення, на наш погляд, необхідно закріпити в Основному Законі України «Про нотаріат». Це послужить поширенню комплексного і більш правильного розуміння нотаріату в суспільстві і сприятиме більш адекватному і своєчасному державному регулюванню нотаріату в Україні. захищаючи законні права та інтереси сторін.

Література:

1. Российская юридическая энциклопедия / под ред. А. Я. Сухарева. М. : ИНФРА-М, 1999. 1110 с.
2. Бесчастный В. М. Нотариат в Україні: Навч. посібник / В. М. Бесчастный, О. В. Філонов, В. М. Субботін та ін. (серія «Вища освіта ХХІ століття»). К.: Знання, 2008. 494 с.
3. Дякович М. М. Нотаріальне право України: Навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2009. 686 с.
4. Головки В. В. Понятие и назначение юрисдикции по российскому праву. Государство и право. 2007. № 3. С. 20 – 25.
5. Черемных И. Г. Нотариат и нотариальное право России : учеб. пособие / под ред. Г. Г. Черемных. М. : Эксмо, 2007. 268 с.
6. Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы : учеб. для юрид. вузов / под ред. К. Ф. Гуценко. М. : ЗЕРЦАЛО, 2007. 440 с.

ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ІНТЕРЕСУ У ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Гуйван Петро Дмитрович

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, професор
Полтавського інституту бізнесу*

Поняття інформації є одним з визначальних елементів суспільних відносин в умовах сучасного динамічного розвитку. Хто володіє інформацією, той володіє світом, сказав англійський банкір Натан Ротшильд. Дана фраза була улюбленою для Уїнстона Черчіля, і вона дійсно варта того. Адже можливість людини отримувати інформацію незалежно від волі держави та інших осіб, від кордонів визнається важливою складовою свободи слова як основоположного принципу демократії, гуманності і справедливості. В сутнісному сенсі під інформацією розуміють корисний зміст про річ, явище, факт, суспільство, державу тощо, тобто вилучені із об'єктивних факторів навколишнього середовища дані. При цьому категорія «дані» розглядається як абстрактна, а її конкретний зміст визначається з прив'язкою до сфери пізнання [1, с. 18].

Вказаній сфері відносин особливу увагу має приділяти держава як гарант дотримання основоположних прав людини. При цьому слід зважати на позицію міжнародних документів, таких як Пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, згідно з якими забезпечення можливості доступу особи до інформації становить одну з головних засад національного розвитку та демократичних свобод у суспільстві. З метою втілення згаданих правил в життя в Україні указом Президента було затверджено Доктрину інформаційної безпеки. Відповідно до п. 5 цього документу пріоритети державної політики в інформаційній сфері полягають у відкритості та прозорості держави перед громадянами. Для цієї мети постійно має відбуватися державне сприяння розвитку можливостей доступу та використання публічної інформації у формі відкритих даних; інформування громадян України про діяльність органів державної влади, налагодження ефективної співпраці зазначених органів із засобами масової інформації та журналістами; проведення реформи урядових комунікацій; розвиток сервісів, спрямованих на більш масштабне та ефективно залучення громадськості до рішень органами державної влади та місцевого самоврядування; сприяння формуванню культури суспільної дискусії [2].

Однак, реально вказані заходи здійснюються переважно лише на папері. Як зазначають окремі владні інформаційні джерела, наразі в

суспільстві існує низка проблем, які залишаються неврегульованими. Серед таких проблем найбільш актуальними є надмірне державне регулювання інформаційних відносин; неналежний рівень захисту журналістів; державна пропаганда та обмеження на публічні висловлювання з окремих питань; неналежна практика реалізації законодавства у сфері доступу до інформації, в тому числі публічної інформації; відсутність гарантованого доступу кожного до інформаційних ресурсів, зокрема до мережі Інтернет [3]. Отже проблема продовжує залишатися досить актуальною, зокрема в частині задоволення потреб громадян, підприємств, установ і організацій усіх форм власності у доступі до достовірної та об'єктивної інформації, забезпечення її вільного обігу та неможливості обмеження інформаційних свобод, крім випадків, передбачених законом.

Слід зазначити, що серед прав особи на приватність істотне місце займають відносини, пов'язані з отриманням необхідних для реалізації суто особистих повноважень відомостей від осіб, які є їхніми розпорядниками. За усталеною прецедентною позицією Європейського суду з прав людини, якщо порушення відбулося стосовно обмеження можливості отримання інформації/документів, які мають більшу вагу для приватних, аніж суспільних інтересів застосовуватиметься стаття 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Втім, Європейський суд упродовж досить довгого періоду виробляв власну позицію щодо надання визначеності конкретним проявам реалізації інформаційного права особи та ознакам його порушення, але, зрештою, вона набула відносно усталеного вигляду лише через значний час.

При цьому було констатовано практичну неможливість відмежувати захисний механізм приватноправового відношення в цій царині від інших інформаційних правопорушень, що регулюються нормами публічного законодавства. Це вдається зробити лише в тій мірі, у якій можна визначити зміст та межі категорії приватного життя. Між тим, Європейським Судом з прав людини розширене поняття приватного життя людини, виведене за рамки лише особистого життя. Воно охоплює захищеність персональних даних, право на усамітнення, підтримання стосунків з іншими людьми, право особи на моральну та фізичну цілісність, включаючи сексуальне життя, право особи на доступ до інформації, пов'язаної з її усиновленням, право на встановлення батьківства тощо [4]. Але таке широке трактування особистого якраз і не дозволяє провести чітку межу між ним та публічним спектром діяльності конкретної приватної особи.

На доктринальному рівні подібні спроби робилися досить часто. Так, було постульовано, що приватне життя у широкому розумінні є конституційним правом людини на недоторканність різних таємниць та персональних даних, а у вузькому розумінні це становить відомості особистого характеру без урахування персональних даних, які дозволяють ідентифікувати людину в суспільстві [5, с. 200]. На жаль, дане визначення нічого не дає для досягнення результату – встановлення саме сфери приватного у житті конкретної особи, яка б дозволила відмежувати її від соціальної діяльності особистості. Більш вдалим у цьому відношенні є наукове визначення, згідно з яким сферу особистого життя становить коло відносин і вчинків особи, спрямованих на задоволення індивідуальних потреб способами і засобами, що не мають соціального значення [6, с. 11]. Але знову-таки спостерігаємо фактичне абстрагування дефініційного визначення від реалій існування суб'єкта, які попри бажання дослідників та їхнє намагання якось то обґрунтувати, не можуть а-пріорі бути втиснутими у прокрустове ложе стандартних конфігурацій.

Тож, слідуючи прикладу ЄСПЛ, необхідно замість підганяння певних проявів діяльності особистості під канони особистого чи соціального масштабу, визначитися із призначенням захисного інструментарію, виходячи з того, якому з правових чинників та юридичних інтересів при реалізації суб'єктивного права надається перевага. Скажімо, у справі «Рош проти Сполученого Королівства» [7], яку розглядав ЄСПЛ, досліджувався зміст скарги заявника, згідно з якою йому було відмовлено у доступі до офіційних документів, які допомогли б установити зв'язок між його хворобами та участю в експериментах у 1962 році щодо дії газових сполук на людину за часів служби у британській армії. З 1981 року у заявника виникали задуха та підвищений артеріальний тиск, а до 1987 року ці проблеми значно погіршилися. Заявник також скаржився на недостатній доступ до інформації про тести, проведені на ньому у зазначений період. Він вважав, що доступ до інформації щодо випробувань був достатньо пов'язаний з його приватним та сімейним життям, щоб порушити питання відповідно до статті 8 Конвенції. Таким чином, спірним стало питання про те, що держава не надавала особі інформації про її тестову участь, порушуючи позитивний обов'язок поважати його приватне та сімейне життя (п. 139-140).

Розглядаючи даний спір, Суд встановив, що конкретна особа – заявник у справі має право на інформацію відповідно до статті 8, з якої він міг би зрозуміти наявність ризиків та відреагувати на них. Відтак, держава-відповідач мусила виконати позитивне зобов'язання (не пов'язане з будь-яким судовим чи іншим процесом) - забезпечити ефективний та доступний засіб для пошуку всієї відповідної інформації. Навіть приймаючи роз'яснення уряду щодо способу проведення випробувань,

Суд вважає, що питання доступу до інформації, яке могло б або зняти побоювання заявника, або дати йому змогу оцінити небезпеку, якій він піддався, було достатньо тісно пов'язане з його особистим життям у значенні статті 8, щоб порушити питання відповідно до цієї норми (п.143). При цьому, як вказує Суд, крім основних негативних зобов'язань, передбачених статтею 8 Конвенції, можуть бути позитивні зобов'язання щодо забезпечення ефективної поваги до приватного життя. Визначаючи, чи існує таке позитивне зобов'язання, слід враховувати справедливий баланс, який потрібно досягти між загальним інтересом громади та конкуруючими інтересами зацікавленої особи. За таких обставин Суд визнав, що держава не виконала позитивного зобов'язання забезпечити ефективну та доступну процедуру, що дозволить заявнику отримати доступ до всієї відповідної інформації, яка допомогла б йому оцінити будь-який ризик, до якого він був причетний під час участі у тестах. Тобто, було встановлено порушення ст. 8 Конвенції (п. 167-168).

В інших випадкаї правопорушення інформаційного права особи може бути розцінене Європейським судом як ущемлення публічного інтересу заявника, потягло відповідальність за правилом ст. 10 Конвенції. Реально поняття «приватне життя» у правовій практиці, як національного гатунку, так і ЄСПЛ, не є чітко визначеним, і охоплює широкий спектр питань, серед яких у інформаційно-правовому відношенні можемо виділити такі: персональні дані про людину; право визначати своє приватне життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб; право на доступ до інформації, пов'язаної з особою та визначенням її правового статусу; право особи на безпечне довкілля. Слід відмітити, що часто особистий інформаційний інтерес людини пересікається з її суспільними прагненнями. Тому при здійсненні захисних правозастосовних дій дуже важливо визначитися, який характер, яку спрямованість мають конкретні відносини з доступу до інформації, приватний чи публічний, і, виходячи з цього, застосовувати відповідних охоронно-правовий інструментарій.

Література:

1. Правова інформатика / [Швець М.Я., Брижко В.М., Задорожня Л.М., Коваль М.І., Хахановський В.Г. та ін.]. У 2-х т. К.: Парламентське видавництво, 2004. Т.1. 416 с.
2. Указ Президента України № 47/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
3. Національна стратегія у сфері прав людини. Затверджено Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>

4. Давидчук О.В. Європейська Конвенція з прав людини та цивільне право. URL: [http:// www.judges.org.ua/article/seminar21-7.htm](http://www.judges.org.ua/article/seminar21-7.htm)
5. Горпинюк О.П. Стан дослідження проблеми кримінально-правової охорони приватності в юридичній літературі. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 4. С. 198–206.
6. Суховерхий В. Л. Личные неимущественные права граждан в советском гражданском праве: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1970. 18 с.
7. Рішення ЄСПЛ від 19 жовтня 2005 року у справі «Рош проти Сполученого Королівства» (Roche v. the United Kingdom), заява № 32555/96. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-70662"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

САНАЦІЯ МАТЕРИНСТВА

Гуменюк Ірина Валеріївна

голова правління, благодійна організація “Міжнародний благодійний фонд “Біла руна””

Сьогодні ми розпочали новий курс розвитку нашої юної країни! Сьогодні ми зв'язуємо адсорбційний центр держави - кволе законодавство...

Чи не кожен політик звинувачує прийдешню до влади команду у слабкості, неефективності, відсутності потужного національного продукту...!?!

Звичайно, неефективність операційного управління призводить до краху державних компаній та країни в цілому, але не нації загалом.

Більшість скаже, що як нація ми вже давно сформувались, але повірте, що це зовсім не так.

Основним осередком суспільства є сім'я.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від її непорушного авторитету членів сім'ї, любові до дітей і відданості обов'язку їх виховання, подружній вірності, можливості реалізації материнського покликання жінки, піднесенні ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, моральні підготовці молоді до подружнього життя на прикладі вдалого союзу їх батьків. Діти, будучи свідками вчинків тата й мами, прислуховуючись до їх розмов, радіючи батьківським успіхам, підсвідомо закладають фундамент для свого майбутнього. І як шкода, що навіть найкраще вихована дитина, досягнувши повноліття, зіткнувшись з реаліями пробілів застарілого сімейного законодавства України часто не може відтворити добру сім'ю...

Розглянемо один регуляторний момент, що, поки, законодавці ще не внесли в чинне законодавство України.

Під час військових дій, для тимчасового задоволення власних сексуальних потреб психічно здорові військові чоловіки надавали жінкам спонсорство за їх послуги. Очевидці вказували, що жінок спонукав до таких дій голод дітей, що був зумовлений низкою державних економічних факторів.

Про зґвалтування в містах, де проходили бойові дії мені особисто невідомо, але як показує світова практика, без примусу жінок до сексу не обходилася ні одна війна. Неможливість вчасно найняти хорошого адвоката, високий рівень корупції в країні стали міцним підґрунтям для замовчування жінками протиправних дій над їх тілами.

В результаті таких ситуацій народжувались позашлюбні діти сім'єю для яких були особи, що визначені Цивільним Кодексом України та іншими нормативними актами, крім батька.

Найбільшим знущанням в обох ситуаціях являються умови за яких чоловіча особа, має право на батьківство при деяких умовах.

Самим страшним являється те, що чужий маловідомий дядько, при поновленні батьківських прав, може робити що захоче з дитям ні з ким не порадившись й ніхто про це не знає, бо якщо доросла жінка мовчить, то що доб'ється дитина...

А як матері розказати про те, що дитина народилась від зґвалтування чи випадкового сексу під час сильного алкогольного сп'яніння або під дією психотропних речовин, які підмішали в напій чи їжу? Моральна сторона цього питання розіб'є психіку не тільки дитячу, але й повнолітньої особи.

Не важко помітити, що при поновленні батьківства чоловіку у вищевказаних ситуаціях ми прямо порушенням пункту 4 статті 3 Сімейного кодексу України.

Але найбільшим колапсом є те, що якщо чоловік звернеться через 3, а то й 15 років за поновленням батьківства, то жінка ніколи не докаже через такий термін зґвалтування, адже одних слів замало, а держава не розробила досконалого механізму захисту таких жінок.

На сьогоднішній день, жевріючою надію дає ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ N 3 від 30.03.2007 року "Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав". Звісно, відповідно до неї позбавити батьківських прав можливо громадянина України, який не піклується дитиною, але вправний дороговартісний адвокат може допомогти й тут рішенням судді прийняти на користь чоловіка.

Регулятором спору у даному питанні міг би стати законодавчо прописаний строк, відповідно до якого можна прозбавити права батьківства, якщо громадянин України не підтримував одночасно позитивно морально та фінансово майбутню матір з 180 дня вагітності жінки (у цей період вагітність добре відслідковується, навіть візуально ЗА ЗОВНІШНІМИ ОЗНАКАМИ, а плід виконує активні рухи) до кінця першого року життя дитини й не подав усного чи письмового звернення у МВС про визнання фізичної особи безвісно відсутньою у разі втрати контакту з такою громадянкою, адже така байдужість свідчить лише про небажання чоловіка створювати сім'ю (або про шахрайство громадянина або про приховане зґвалтування) та про усвідомлене донорство сперми природнім шляхом. Вважаю, що термін донор є доцільним для характеристики чоловічої особи, спермою якої було запліднено жінку, оскільки статевий акт було вчинено добровільно, а виверження сперми є біологічним закінченням сексу, про яке добре відомо чоловіку.

Відповідно до чинного Законодавства України, донорам заборонено приймати участь у вихованні дітей.

Виходячи з вищевказаного, вважаю, що при випадкових статевих актах, при відсутності особи чоловічої статі з 180 дня вагітності й по досягненню дитиною максимум 1 року життя, жінка вправі без суду звернутися до МВС й на власний розсуд поставити заборону подальшого встановлення батьківства, доки дитина не стане повнолітньою. Така заборона має вноситися в Єдиний реєстр досудового слідства без права зняття.

Вбачаю процедуру накладання такого регулятора доцільною усіма матерями дітей, що зростають без біологічного батька, за умови зачаття з першого дня проведення АТО й до моменту повного розведення військ поточного збройного конфлікту, адже будь-яка війна у багатьох випадках змінює особистість й спонукає до різнотипових дій в результаті яких народжуються нічим неповинні діти.

Ризик позбавити відповідального батька батьківства мінімальний, адже ніяка мати не захоче розірвати щасливий шлюб.

Також вважаю, що боязнь втратити батьківство особою чоловічої статі призведе до зміцнення сім'ї.

Переконана, що така санація материнства буде ефективно відображена в наступних аспектах:

1) жінка буде мати позитивну моральну та економічну підтримку, що дасть природній фундамент для морального та фізичного здоров'я дитини;

2) будь-який чоловік, з яким жінка укладе шлюб відчуватиме себе повноцінним батьком без боязні викриття сімейної таємниці щодо народження позашлюбної дитини;

3) Ні при яких обставинах не буде зведення нанівець опіки, духовного розвитку, що будуть дані новим батьком при реєстрації офіційного шлюбу матір'ю.

Доцільно матері дитини надати змогу вільно висвітлити один раз дані про батька за письмовою заявою в компетентному органі, оминувши процедуру усиновлення (у разі нового шлюбу).

Новостворена сім'я буде повноцінною ланкою суспільства й зможе самостійно виконувати свої основні функції: економічну, репродуктивну, рекреативну, виховну, комунікативну, регулятивну;

4) у випадку незаявленого згвалтування гвалтівник буде назавжди ізольованим від матері – жертви;

5) викоринимо корупційну складову незаконних судових рішень, хоч в цьому нелегкому випадку;

6) забезпечимо дотримання права на недоторканність сімейного життя у багатьох життєвих ситуаціях.

Отже, на сьогоднішній день, існує безліч актуальних проблемних питань збройного конфлікту на Сході України, які виникли через неможливість влади розвести війська на 101 км від межі військових дій по обидва боки (максимальну відстань враження дозволеною зброєю), що породжують гендерну нерівність, але незахищеність жінок після одноразового сексу тягне за собою найбільші наслідки, які сучасна законодавча база на може врегулювати в повному обсязі. Без проведення санації материнства, що передбачає запуск покрокового регулятора сімейних криз ми так й залишимося жити у суспільстві, де захищатиме держава лише мізерними соціальними виплатами, яких не вистачає ні на який захист жодного права в суді правозахисником.

Література:

1. <https://zakon.rada.gov.ua>.

ПРЕЛЕГАТ – ОСНОВНИЙ ПРАВОЧИН

Ковальчук Ярослав Вадимович

провідний юрисконсульт відділу по з судової та претензійної роботи та представництва в судах юридичної служби регіональної філії «Південно-Західна залізниця» акціонерного товариства «Українська залізниця»

Ми дослідили, що за правовими підставами свого ймовірного виникнення розпорядження, яке називається «*прелегатом*», є одностороннім правочином. Тепер нам треба встановити, яким є згаданий

факт за встановленою динамікою легального впливу на цивільні відносини – основним чи допоміжним?

Станом на сьогоднішній день, офіційна доктрина спадкового права охоплює цілу низку малодосліджених питань, які охоплені спадкуванням за заповітом. Зокрема нині в юридичній літературі майже відсутні наукові розвідки про те, яким одностороннім правочином за існуючою динамікою легального впливу на цивільні відносини є *«прелегат»* - основним або допоміжним.

Зважаючи на вказані судження, спробуємо дослідити зазначену проблему. Ми висловлюємо велике сподівання, що зміст даної праці, будучи зрозумілим, zarazом зможе залучити інших вчених до чіткого з'ясування юридичних ознак, які в свою чергу притаманні досліджуваному нами факту.

На нашу думку, спеціальне розпорядження, що називається *«прелегатом»*, за встановленою динамікою легального впливу на цивільно-правові відносини можна віднести до одностороннього правочину, якому в свою чергу властивий не допоміжний, а основний характер. Доцільність даного наукового підходу ми спробуємо довести, скориставшись такими доводами.

По-перше, цивільне право є однією з визначних галузей приватного права. Норми, що охоплені нею, регулюють майнові й особисті немайнові відносини, заснованих в свою чергу на відповідних засадах, а саме на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників [1, с. 37].

В цивільному праві юридичні факти є однією з найпоширеніших категорій. Вказане судження пояснюється тим, що зі згаданими обставинами пов'язують виникнення, зміну або припинення різних за своїм змістом прав та обов'язків, а також тих чи інших видів правових відносин [2, с. 9].

Науковою літературою охоплено складну класифікацію юридичних фактів. Зокрема за встановленою динамікою легального впливу на цивільні відносини всі правочини, утворивши багатогранну систему вольових та правомірних дій, водночас поділяться на: 1) основні; 2). допоміжні [3, с. 221-222].

Кожному з вищезазначених фактів притаманні різні за своєю суттю ознаки. Скажімо основний правочин – це добросовісна дія, вчинення якої обумовлює неминуче виникнення правових відносин, безпосередні суб'єкти яких мають гарантовані їм права і/або виконують покладені на них обов'язки.

Вказана риса властива цілій низці різних за своєю сутністю правомірних дій. Зокрема юридичний факт, що називається *«прелегатом»*, zarazом встановлює цивільно-правові відносини, безпосередніми

учасниками яких в свою чергу є не лише спадкоємець, спадкова частка якого є обтяженою якісним виконанням такого заповідального розпорядження, а й спадкоємець, який вправі отримати на свою користь майнову вигоду, що охоплена таким розпорядженням.

По-друге, чинне законодавство гарантує всім учасникам цивільних відносин цілу низку різних за своєю сутністю майнових та особистих немайнових прав. Зокрема заповідач може встановити в своєму заповіті майнове розпорядження, яке називається «заповідальним відказом» [4, с. 130].

Вищезазначеному розпорядженню притаманні відповідні юридичні ознаки. Скажімо за встановленою динамікою легального впливу на цивільні відносини «заповідальний відказ» є основним правочином, тобто, добропорядною дією, яка встановлює відповідні цивільні відносини [5, с. 286].

Наукова література охоплює багатогранну класифікацію юридичних фактів, що є достатньою основою для появи, зміни чи припинення правових відносин. Зокрема, як зазначають окремі вчені, одним з видів «заповідального відказу» є так званий «прелегат» [6, с. 68-69].

Зазначені юридичні факти перебувають у відповідному зв'язку між собою. Скажімо «заповідальний відказ» та «прелегат», будучи добросовісними діями, zarazом співвідносяться між собою, як головні категорії непростой діалектики, що в свою чергу називаються «загальним» та «одиничним» відповідно.

Враховуючи сказане, досліджуваний нами факт створює майнові стосунки. Такі відносини виникають між спадкоємцем, спадкова частка якого обтяжена добросовісним виконанням «прелегату» та спадкоємцем, що в праві отримати на свою користь майнові блага, які охоплені таким розпорядженням.

Література:

1. Шевченко Я. Н. Проблемы и перспективы развития гражданского права в соответствии с новым Гражданским кодексом // Україна. – Німеччина: розвиток законодавства в рамках європейського права / ред. кол.: О. Копиленко (співголова), Р. Обершмідт (співголова), С. Бритченко та ін. – К., 2006.
2. Коструба А. Ознаки правоприпиняючих юридичних фактів // Підприємництво, господарство і право. 2011. - № 2. – С. 9-12.
3. Таш'ян Р. І. Класифікація односторонніх правочинів // Університетські наукові записки. – 2007. - № 4. – С. 218-222.
4. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія, 2-ге вид. – К.: КНТ, 2007. – 288 с.

5. Цибульська О. Ю. Визначення та сутність заповідального відказу як підстави виникнення правовідносин за цивільним законодавством України // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 68. – С. 378-385.
6. Копылов А. В. О легатах и фидеикомиссах в римском частном праве // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. – 2015. - № 5. – С. 66-81.

ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Нейло Дмитро Ігорович

учень 11 класу Дружківської гімназії «Інтелект», Дружківської міської ради Донецької області

На рубежі ХХ-ХХІ століть мільйони українців стали трудовими мігрантами. Україна стала одним з найпотужніших донорів робочої сили в Європі. Невисокий (за європейськими стандартами) рівень заробітної плати і обмежені можливості зайнятості із задовільними умовами та оплатою праці обумовлюють виїзд частини працездатного населення з України, перш за все з метою працевлаштування [4; 77].

У структурі трудової міграції громадян України за ступенем легальності виділяють чотири рівні: офіційна трудова міграція, неофіційна легальна міграція, успішна нелегальна міграція, міграція жертв злочинних угруповань. Основними сферами, де зайняті працівники-мігранти, є: будівництво; сільське господарство (збирання врожаю); домашнє господарство (прибирання домівки, готування їжі, доглядання дітей та німецьких людей похилого віку); сфера торгівлі та сервісу (у т.ч. – готельний бізнес) [1].

Причини зовнішньої трудової міграції носять майже виключно економічний характер. Трудові міграції обумовлюються поєднанням зовнішніх чинників трудових міграцій з боку країн-роботодавців та внутрішніх чинників соціально-економічного розвитку України. Якщо після розпаду СРСР (Союз Радянських Соціалістичних Республік) на початку 90-х виїзди на заробітки за кордон зумовлювалися з отриманням можливості виїзду за кордон та з зупиненням підприємств, багатомісячними затримками з виплатою заробітної платні, зростаючим безробіттям, то нині їхньою метою у більшості випадків є підвищення добробуту, вирішення житлового питання, фінансування навчання тощо [1].

Зовнішніми причинами трудових міграцій громадян України за кордон виступає ємний ринок праці західних країн та приваблива

матеріальна оцінка трудової діяльності і суттєве спрощення перетину кордону з країнами ЄС (Європейський Союз). Серед внутрішніх причин трудових міграцій українських громадян за кордон – незадоволений попит на роботу всередині країни, неадекватно низька оцінка робочої сили, соціально-економічна криза, спад виробництва, загострення економічних протиріч [1].

Велика увага приділяється проблемам захисту прав трудових мігрантів на міжнародному рівні. Конвенція МОП (Міжнародної організації праці) №143 “Про працівників-мігрантів” 1975 р. закликає країни – члени МОП боротися зі зловживаннями у сфері міграцій і дотримуватися базових прав людини стосовно всіх працівників-мігрантів [3; 71].

Україна не ратифікувала зазначену Конвенцію, але долучилася до процесу укладання угод з іншими країнами щодо соціального забезпечення заробітчан. Так було підписано Угоди про гарантії прав громадян держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав в галузі пенсійного забезпечення від 13 березня 1992 р., що передбачають пенсійне забезпечення громадян держав-учасників Угоди (Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Російська Федерація, Таджикистан, Туркменистан, Узбекистан, Україна). За територіальним принципом пенсійного забезпечення у 1995 р. Україна також уклала двосторонні угоди з Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою, Казахстаном [3; 73].

Поки що Україна має двосторонні угоди про соціальне забезпечення за пропорційним принципом лише з країнами Балтії (Естонія, Латвія, Литва) та деякими іншими європейськими країнами – Болгарією, Іспанією, Словаччиною, Чеською Республікою. Важливим кроком до впровадження сучасних стандартів соціального захисту трудових мігрантів стало приєднання України у 2007 р. до Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів. Так стаття 18 Конвенції зобов’язує договірні сторони надавати трудящим-мігрантам та членам їхніх сімей соціальне забезпечення нарівні зі своїми громадянами, забезпечувати їм збереження прав, що набуваються, та набутих прав у сфері соціального забезпечення [3; 71].

Від 2010 року активізувалося формування правового середовища регулювання зовнішньої трудової міграції та реінтеграції мігрантів. У 2011 році затверджено Концепцію Державної міграційної політики України, прийнято нову редакцію Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту», Закон «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»,

видано Указ Президента України «Про Національний план із виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», введено в обіг закордонні паспорти громадян України з біометричними даними. У 2012 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», в листопаді 2015 р. ухвалено Верховною Радою України низку актів щодо удосконалення міграційного законодавства, прийнято Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», спрямований на забезпечення правової основи регулювання трудової міграції громадян за кордон [4; 330].

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» містить низку недоліків, зокрема:

1. Декларативність змісту (відсутність норм прямої дії) .
2. Відсутність механізмів реалізації окремих норм, що унеможлиблює їх виконання без прийняття додаткових нормативно-правових актів.
3. Відсутність норм щодо реалізації виборчих прав мігрантів (зокрема державних гарантій забезпечення участі трудових мігрантів у виборах).
4. Неврахування окремими нормами критеріїв врегулювання питання реінтеграції на законодавчому рівні та неможливості їх реалізації на практиці.
5. Закон не містить однозначної та зрозумілої відповіді на питання щодо оподаткування доходів трудових мігрантів.
6. Норми щодо гарантій, які надаються мігрантам у сфері освіти, мають загальний характер.
7. Відсутність механізмів співпраці дипломатичних та консульських установ України за кордоном з громадськими об'єднаннями мігрантів, зокрема у частині консультивання та надання інформації працівникам – мігрантам.
8. Декларативність та обмеженість норм стосовно здійснення трудовими мігрантами переказу коштів. Зокрема, ст.18 Закону «Переказ коштів трудових мігрантів» закріплює державне сприяння створенню трудовим мігрантам умов для здійснення грошових переказів в Україну лише шляхом зменшення комісійної винагороди за здійснення переказу [4; 333].

Процес конкретизації змісту міграційного законодавства є необхідним, як і вдосконалення Закону України «Про зовнішню трудову міграцію», зокрема завдяки залученню до законотворчого процесу неурядових організацій (НУО).

Окрім відсутності належного юридичного супроводу, велику проблему для реалізації соціальних прав українських громадян за

кордоном становить поширення нелегальних та напівлегальних форм трудових міграцій. Найповнішою мірою правовий статус трудових мігрантів було оформлено у Чеській Республіці, Португалії та Іспанії. В Італії відповідна частка становила 31,9%, в Угорщині, Польщі, Російській Федерації – близько 22%. Найбільша частка осіб без офіційного статусу спостерігалася серед трудових мігрантів у Польщі (56,2% загальної кількості трудових мігрантів з України в цій країні) та Італії (36,2%) [3; 75].

Проблеми з оформленням правового статусу та нестабільний характер зайнятості зумовлюють низький рівень соціального захисту українських трудових мігрантів на робочому місці. Так чисельність українських працівників-мігрантів за кордоном за підрахунками Міністерства закордонних справ України та даними служб зайнятості іноземних держав і консульських установ офіційно працевлаштованих становить 891602 осіб, а нелегально працюючих - 1451626 осіб [2; 32].

Починаючи з кінця 1990-х років з погіршенням економічної ситуації в Україні з'являються випадки торгівлі людьми. В наш час військові дії на Сході України створюють умови для нового сплеску торгівлі людьми. У 2017 році обсяги виявлених МОМ (Міжнародна організація з міграцій) постраждалих в Україні від торгівлі людьми сягнули рекордної позначки - 1259 осіб. Починаючи з 2010 року, частка постраждалих від трудової експлуатації становить більше 50%, а з 2014 року – більше 90%. Серед видів експлуатації переважає трудова: 91% від усіх постраждалих у 2014-2015 рр., 94% – у 2016 р., 89,9% - у 2017 р. При цьому рівень освіти не убезпечує від ризику. Так за період з 2014 по 2017 рік, кількість виявлених постраждалих від торгівлі людьми, які мали вищу освіту, зросла і у 2017 році частка осіб з вищою освітою серед цієї категорії становила вже 24%. Але українське суспільство все ще має недостатньо інформації про торгівлю людьми та ризики потрапляння у рабство [4; 127].

Рівень захисту українських зовнішніх трудових мігрантів занадто низький, і цьому є декілька причин: не ратифікація Україною Конвенцію МОП (Міжнародної організації праці) №143 “Про працівників-мігрантів” 1975 р., яка є головним міжнародним нормативно-правовим актом у сфері міграцій та дотримання базових прав людини стосовно всіх працівників-мігрантів; дуже вузька “географія” укладених Україною двосторонніх угод у сфері соціального забезпечення, заснованих на пропорційному принципі ураховання та накопичення страхового стажу (здебільшого це країни СНД та декілька країн ЄС); поширеність нелегальних та напівлегальних трудових міграцій, що унеможлиблює соціальний захист працівників - мігрантів та членів їхніх сімей. Для вирішення цих проблем потрібна чітка й активна позиція держави у міжнародній співпраці з питань трудових міграцій. Роботу з укладання двосторонніх угод про

соціальне забезпечення необхідно вести з усіма країнами–партнерами по міграційному обміну.

Література:

1. Зовнішні трудові міграції з України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/268-ref22041102>
2. Малиновська О. А. Трудова міграція громадян за кордон: виклики та шляхи реагування. [Електронний ресурс] Національний інститут стратегічних досліджень – Режим доступу: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Malynovska-d28e1.pdf>
3. Ткаченко Л. Г. Проблеми соціального забезпечення українських трудових мігрантів. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://dse.org.ua/arhcive/11/8.pdf>
4. Українське суспільство: міграційний вимір : нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2018. – 396 с.

Науковий керівник: Василенко Наталя Сергіївна, магістр історії учитель історії та правознавства Дружківської гімназії «Інтелект» Дружківської міської ради Донецької області

РОЛЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Шпак Максим Володимирович

кандидат юридичних наук, магістр права з відзнакою, дійсний член Асоціації правників України, асистент кафедри цивільного процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Адвокат є особливим учасником цивільного процесу. Він маючи фахову юридичну освіту та склавши кваліфікаційний іспит повинен володіти професійними знаннями та навичками з багатьох процесуальних галузей права. Особливе місце для так званого «правового поля» або «робочої сфери» діяльності адвоката займає саме цивільний процес.

Роль адвокатури в суспільстві з кожним роком зростає. У зв'язку з цим до адвокатів, як юристів-професіоналів, постійно постають нові практичні виклики метою яких є здійснення захисту інтересів і процесуальних прав.

В українському цивільному судочинстві значне місце відводиться законодавчому закріпленню правового положення юридичної діяльності

адвокатів, як представників у суді. У той же час, на нашу думку, чинні положення ЦПК України, які у статті 15 [1] регулюють питання професійної правничої допомоги, потребують удосконалення. Думається, що логічним було б закріплення у цій статті положення про професійний рівень адвоката як суб'єкта надання професійної правничої допомоги із закріпленням необхідного його кваліфікаційного рівня.

Варто частину 2 статті 15 ЦПК України доповнити наступним положенням: «Адвокат як суб'єкт надання професійної правничої допомоги у цивільному процесі зобов'язаний володіти належними знаннями з питань цивільно-процесуального права та цивільного процесуального законодавства. Адвокат при наданні професійної правничої допомоги у цивільній справі повинен володіти глибокими навичками зі складання процесуальних документів. Адвокат повинен постійно покращувати свої професійні знання для ефективного та якісного надання професійної правничої допомоги у цивільному процесі». Такі пропозиції, як уявляється, можуть позитивно вплинути на: 1) більш детальне закріплення в ЦПК України положення про необхідність наявності у адвоката професійного рівня знань; 2) зменшення рівня випадків пробілів в знаннях адвокатів у цивільному процесі; 3) посилення значимості адвокатів як професійних правників у цивільному процесі; 4) додаткове акцентування на престижу адвокатури як недержавної інституції, яка об'єднує адвокатів України як юристів-професіоналів.

У контексті тематики цього дослідження заслуговує на увагу точка зору, яка наголошується в юридичній цивільно-процесуальній літературі, що представник діє від імені та в інтересах особи, яку він представляє у суді, його юридична заінтересованість носить виключно процесуально-правовий характер [2, с. 77–78].

Отже, сутність діяльності адвоката при наданні професійної правничої допомоги у цивільному процесі повинна зводитися до належного представлення інтересів клієнта у суді у цивільній справі. Якісна професійна правнича допомога адвоката повинна допомагати у цивільному процесі для досягнення справедливості у справі.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (Дата звернення: 27.08.2020).
2. Цивільний процес: навч. посіб. / [К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.]. – Харків : Право, 2020. – 390 с.

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЯВИЩАМ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Бориславська Марина Георгіївна
магістрантка Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії
управління персоналом, м. Хмельницький

Авсієвич Алла Валеріївна
доктор філософії в галузі права, доцент кафедри права та
правоохоронної діяльності Хмельницького інституту Міжрегіональної
Академії управління персоналом, м. Хмельницький

Проблеми явища корупції стосуються всіх держав світу, саме цим можна обумовити появу великої кількості міжнародних актів в сфері запобігання корупції. Основоположним актом є Конвенція ООН проти корупції 2003 р., яка є антикорупційним документом світового значення, в якому визначено пакет стандартів, заходів та правил, які всі країни можуть застосувати для удосконалення національного законодавства та режимів державного регулювання у сфері боротьби з корупцією. Вона є основою для приведення законодавства кожної держави-учасниці у відповідність із загальновизнаними методами і заходами щодо попередження і протидії корупції [6].

Серед інших, не менш значимих документів можна назвати Кримінальну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією разом із Додатковим протоколом до неї, що ратифікований 2006 р.; Цивільну конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 р., Конвенцію ООН проти корупції 2003 р., Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, що ратифікована 2010 р., Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку 1979 р., резолюція Комітету міністрів Ради Європи від 6 листопада 1997 р. «Про двадцять принципів боротьби з корупцією», резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи від 4 жовтня 2010 р. «Функціонування демократичних інституцій в Україні» та ряд інших.

Запровадження міжнародних стандартів антикорупції пропонується Національним інститутом стратегічних досліджень [6]. Так, ефективне впровадження міжнародно-правової основи в національну практику зазначеного напрямку може передбачати функціонування незалежних за

повноваженнями і взаємодіючих між собою за напрямками діяльності спеціальних державних органів із запобігання і протидії корупції; очищення від корупційних основ економіки України та її сталий розвиток за мінімального втручання держави у вільні економічні відносини; запровадження політики нульової толерантності до проявів корупції з боку населення країни; відкритість і суспільна демонстрація антикорупційної діяльності через широке залучення громадськості та інституцій відкритого громадянського суспільства і міжнародних організацій до участі в реалізації державної антикорупційної політики.

Фахівці у боротьбі з корупцією також наголошують, що однієї державної програми для подолання корупції недостатньо, оскільки суспільство має продовжувати активно контролювати діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Дослідження організації Transparency International виявило, що найактивнішу роль у протидії корупції в державі відіграє громадянське суспільство. Однак є особливості національного сприйняття корупції, українці, до прикладу, впевнені, що саме державі відведено першочергову роль у боротьбі з корупцією. В той же час в країнах Європи більшість населення вважає, що це обов'язок кожного громадянина.

У підсумку, шляхи впровадження міжнародних підходів у протидію корупції не обмежуються загальними пропозиціями щодо оцінки законодавства, а спрямовані на справжню уніфікацію антикорупційного законодавства. Така уніфікація розглядається як одне з головних міжнародно-правових зобов'язань держав-членів GRECO. Саме у цій площині ключовими питаннями національної імплементації вважаються: створення організаційно-правових умов для здійснення належної публічної політики у сфері антикорупції; ухвалення належного законодавства у сфері виявлення та покарання корупції; створення належних національних антикорупційних органів із запровадженням громадського контролю за їхньою діяльністю; мінімізація імунитетів із збереженням ефективного правового механізму їх позбавлення; запровадження прозорості в діяльності органів держави та місцевого самоврядування; створення сучасної державної служби [4, с. 135].

Відповідно до міжнародної практики існує три моделі спеціалізованих інституцій із протидії корупції:

1) багатоцільові спеціалізовані органи, наділені правоохоронними повноваженнями та превентивними функціями;

2) служби протидії корупції у структурі органів кримінальної юстиції (служби боротьби проти корупції у структурі правоохоронних органів);

3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій [3, с. 44].

Модель багатоцільових органів, які мають правоохоронні повноваження та превентивні функції, реалізована в окремих державах шляхом створення відповідних органів, зокрема у: Гонконзі – Незалежної комісії по боротьбі з корупцією; Сінгапурі – Бюро з розслідування випадків корупції; Литві – Спеціальна слідча служба; Латвії – Бюро по запобіганню та боротьбі з корупцією. Окремі елементи гонконгської та сінгапурської моделей протидії корупції простежуються у Кореї, Таїланді, Аргентині та Еквадорі. Друга модель передбачає функціонування спеціалізованих служб у структурі правоохоронних органів або органів прокуратури (у країнах Західної Європи, зокрема, Спеціалізовані прокуратури по боротьбі з корупцією у ФРН, Національний антикорупційний директорат Румунії). Третя модель охоплює інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій. Інституції, створені за цією моделлю, функціонують: у Франції – Центральна служба із запобігання корупції; в Албанії – Антикорупційна моніторингова група; на Мальті – Постійна комісія проти корупції; у Сербії і Чорногорії – Антикорупційне управління; у США – Управління з урядової етики; в Індії – Центральна служба пильності; на Філіппінах – Офіс омбудсмена; у Болгарії – Комісія з координації діяльності у сфері боротьби проти корупції [5, с. 25-26].

Характеризуючи підходи країн Євросоюзу щодо антикорупційної діяльності, варто звернути увагу на огляд діяльності спеціалізованих прокурорських органів. Наприклад, антикорупційна політика з протидії корупції в Німеччині має такі особливості:

- відсутність єдиної політики з протидії корупції у зв'язку з наявністю федеральної політичної системи;
- відсутній єдиного спеціалізованого антикорупційного органу. У структурі деяких правоохоронних органів створено спеціалізовані підрозділи по боротьбі з корупцією; в адміністративних органах ФРН створено відділення внутрішнього аудиту, омбудсменів або вони мають співробітника по боротьбі з корупцією;
- нормативно-правова база створюється з боку урядів і парламентів як на федеральному, так і на земельному рівнях;
- вертикальна підзвітність, наявність механізмів контролю у межах міністерств та адміністративних органів (всередині організації, ієрархія у системі виконавчої влади та нагляд з боку вищих рівнів влади) [2; 3, с. 214].

Практичні ж засади антикорупційної протидії на рівні правоохоронних органів у Німеччині не лише не функціонують автономно (боротьбою з корупційними злочинами займаються поліція та прокуратура), але і побудовані децентралізовано – на місцевому рівні. Зокрема, з актуальних прикладів можна наголосити, що відомство

кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається усього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення [2]. Отже, на німецькому досвіді можна отримати ефективні можливості протидії корупції на рівні децентралізованої місцевої поліції та прокуратури.

Проте, серед позитивних тенденцій в літературі можна побачити і чимало негативних тенденцій, на які особливо важливо звернути увагу в Україні. Резонансні справи щодо впливових посадовців у пронизаній корупцією країні зумовили значний спротив з боку органів влади, правоохоронної і судової системи. Кожне питання удосконалення повноважень антикорупційної прокуратури складно ухвалюється у парламенті, корумповані судді не санкціонують слідчі дії та випускають підозрюваних тощо.

Аналіз досягнень і прорахунків багатьох країн щодо діяльності антикорупційної прокуратури зумовлює потребу при розвиткові Національного антикорупційного бюро та антикорупційної прокуратури України враховувати такі критерії ефективності діяльності, як вихідна організаційна та процесуальна незалежність, гарантії непідкупності та ефективності їх діяльності. Ними, як видно, можуть бути залучення незалежних експертів із провідних країн Європи та світу, неприпустимість ознак приятельських відносин між главами антикорупційних відомств та вищими посадовцями, можливість автономізації розслідувань від корумпованої правоохоронної та судової системи з дієвою роботою антикорупційного суду. Вважаємо, що саме названі тенденції міжнародно-правових засад мають служити функціонуванню антикорупційної прокуратури в Україні як спеціалізованої інституції, що наділена ініціативністю та незалежністю.

Література:

1. Антикорупційне законодавство: міжнародні стандарти та їх запровадження в Україні: метод. посіб. / укл. В.І. Григор'єв, М.А. Микитюк, Г.О. Гончарук. К. : КМДА, 2013. 92 с.
2. Вольф С. Борьба с коррупцией и гражданское общество в Германии [Доповідь] / Себастьян Вольф. Бишкек, Январь 2014. URL: <http://www.hss.de/fileadmin/centralasia/Kirgistan/downloads/Berichte/140124.pdf>
3. Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посіб. / З.А. Загиней, В.М. Драган,

О.Н. Ярмиш та ін.; Національна академія прокуратури України. К., 2018. 314 с.

4. Нуруллаєв І. С. Роль ООН та РЄ у боротьбі з корупцією як загальносвітовою проблемою. Юридична наука очима молодих вчених : тези доповідей та наук. повідомл. за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф., 16-17 травня 2008 р. / за заг. ред. А.П. Гетьмана. Х. : Нац. юрид. акад. України, 2008. С. 134-136.

5. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей Горан Клеменчіч, Янек Стусек : Організація економічного співробітництва і розвитку, Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії, 2007. 133 с.

6. Сьомін С.В. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. № 21. Серія «Національна безпека». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1848/>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Галагоза Владислав Олегович

аспірант юридичного факультету, Університет економіки та права "КРОК"

У багатьох країнах світу приватна детективна діяльність ефективно доповнює діяльність правоохоронних органів та відіграє важливу роль у протидії злочинності, оскільки результати їх діяльності можуть бути використані як докази в суді при розгляді майже усіх категорій справ. Інститут приватних детективів діяльність, якого у більшості країн світу визнана на державному рівні, врегульована законом та успішно використовується для збільшення можливості громадян та юридичних осіб у захисті своїх законних прав та інтересів. Міжнародний досвід країн демократії засвідчує необхідність розроблення вітчизняної системи, яка дозволить функціонувати приватним детективним агентствам в певному правовому полі. Особливої уваги набуває потреба у запровадженні зарубіжного досвіду держав з його наступною адаптацією до національних, правових, суспільних, економічних реалій та з урахуванням перспектив подальшого розвитку в даній галузі [1].

Порівняльно-правове дослідження міжнародного досвіду діяльності інституту приватної детективної діяльності є досить актуальним у контексті запровадження інституту приватних детективів в Україні, оскільки воно дозволить з'ясувати найбільш оптимальні та ефективні

положення, що можуть бути враховані в законотворчому процесі в Україні. На теперішній час спеціальне законодавство щодо детективної діяльності є не тільки в країнах ЄС та США, але й в деяких пострадянських країнах. У зв'язку з цим доцільно порівняти законодавство окремих країн в сфері приватної детективної діяльності щодо: вимог для кандидатів в детективи, кримінально-процесуального статусу, ліцензування діяльності, організаційно - правових форм, страхування професійної відповідальності, права на використання зброї, та проблемні аспекти взаємодії приватних детективів та конституційних прав та свобод громадян [2].

Завдання та функції приватних детективних агентств та приватних детективів частково співпадають із функціями правоохоронних органів. Коли громадяни за певних причин не можуть звернутися до цих органів, то їх функції беруть на себе приватні детективні агентства. Зокрема, досвід Німеччини, Великобританії, США, демонструє високу ефективність приватної детективної діяльності, яка має відповідну законодавчу базу. Особливої уваги заслуговує досвід Німеччини щодо активної взаємодії приватних детективів та правоохоронних органів. Особливої гостроти проблема співвідношення державних та громадських інтересів у сфері провадження негласного контролю за інформаційними ресурсами набула у Європейському Союзі та США. Зокрема, у США та Великобританії діють законодавчі обмеження для використання відеоспостереження на виробництві. Натомість, в Німеччині, Австрії, Швеції, Норвегії роботодавець зобов'язаний отримати згоду працівника.

У більшості європейських держав детективні агентства діють уже досить тривалий час, що дало можливість ефективно врегулювати та контролювати цю діяльність. У Великобританії, державі в якій інститут приватного детектива існує багато років, не можна просто відкрити детективно агентство і стати приватним детективом, адже для цього необхідно здавати іспити на професійну придатність та отримувати ліцензію. Належність чи членство у відповідній асоціації, такої, наприклад, як Асоціація Британських детективів, гарантує, що людина володіє достатнім досвідом у цій сфері.

Недостатня правова забезпеченість юридичної відповідальності створила ринок приватних слідчих у світі, заснувавши різні форми організацій та кооперативних об'єднань, пов'язаних із поверненням викраденого майна та притягненням до відповідальності підозрюваних за винагороду [3].

Наприклад у Польщі не встановлюється вимог не тільки щодо стажу роботи в правоохоронних органах, але й щодо юридичної освіти. Але, встановлено вимогу щодо кваліфікаційного іспиту. До держав, в яких вимоги щодо стажу роботи в правоохоронних органах є обов'язковими

можна віднести Латвію, Ізраїль, США (більшість штатів). Досвід країн, у яких приватна детективна діяльність законодавчо врегульована, показує, що функціонування приватних детективів, детективних агентств та їх об'єднань значно підвищує відповідальність державної правоохоронної системи за своєчасне і високопрофесійне реагування на потреби громадян та суспільства, звільняє правоохоронців від необхідності виконання багатьох незначних і невластивих їм функцій, сприяє загальному оздоровленню криміногенної ситуації.

У США права і можливості приватного детектива пов'язані з його класом. Приватним детективам присвоюються класи А або С (клас В присвоюється охоронцям). Детективи класу А можуть займатися виключно збиранням інформації. Клас С дає право надання охоронних послуг, проведення розслідування, носіння зброї. Детективам класу А та С дозволено затримувати осіб, запідозрених у скоєнні злочину, і передавати їх у правоохоронні органи, але заборонено проводити арешти і обшуки [4].

Діяльність приватних детективів у Німеччині характеризується комерційною спрямованістю. Приватне детективне агентство у Німеччині повинне бути зареєстроване як установа, що займається підприємницькою діяльністю. На відміну від деяких інших держав, засновнику не обов'язково володіти професійною підготовкою, але є вимоги щодо наявності мінімального капіталу. Відповідно до закону Німеччини про приватні підприємства, для відкриття приватної детективної служби потрібен спеціальний дозвіл органів місцевої влади, в тому числі на укладання контрактів із замовником: підприємством, приватною фірмою, відомством. У такому дозволі може бути відмовлено у разі, якщо приватна структура не може забезпечити необхідний рівень безпеки роботи або не має для цього достатніх технічних, фінансових, чи інших можливостей.

Висновки. Досліджуючи міжнародний досвід функціонування інституту приватної детективної діяльності, можна звернути увагу на зростаючу тенденцію попиту на послуги приватних детективів. У багатьох країнах світу інститут приватної детективної діяльності довів свою ефективність в сфері правоохоронної діяльності та захисту прав юридичних та фізичних осіб. Правовий статус приватного детектива може бути різним в залежності від правової системи держави. У більшості країн існує спеціальний орган уповноважений регулювати діяльність приватних детективів. Держави встановлюють вимоги щодо приватних детективів за такими критеріями як: освіта, стаж роботи в певних державних органах, віковий ценз, громадянство. В кожній державі існують певні законодавчо встановлені вимоги щодо регулювання приватної детективної діяльності, які залежать від національних, правових, суспільних, економічних реалій.

Література:

1. Беззуб І. Приватна детективна діяльність: українські реалії та зарубіжний досвід: Громадська думка про правотворення. Київ: НЮБ НБУВ, 2017. 77 с.
2. Юрко С. С. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні : дис. кандидата юридичних наук: 12.00.10 / Національний університет "Одеська юридична академія" 2017. – 252 с.
3. Литвиненко В. І. Зарубіжний досвід здійснення приватної детективної діяльності та його адаптація в Україні: науковий журнал “Верховенство права”, 2016. 140 с.
4. Черков В. О. Приватна детективна діяльність у розвинутих країнах світу: Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2010, Вип. 2, 259 с.

СУБ’ЄКТИВНІ ОЗНАКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ – «НЕЗАКОННЕ ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ (СТ. 134 ККУ)

*Гармонов Владислав Володимирович
студент 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна*

Склад будь-якого кримінального правопорушення не може існувати без таких обов’язкових елементів як суб’єкт та суб’єктивна сторони.

Традиційно акцентуючи увагу спочатку на суб’єкті, зазначимо, що за наукою та практикою на сьогодні має місце бути наявна розбіжність та неузгодженість суб’єкта злочину як такого. Досить справедливо відмічається за юридичною літературою про те, що від того, наскільки правильно вирішуються питання суб’єкта кримінального правопорушення та нормативного закріплення відповідних правових інститутів, настільки залежатиме ефективність боротьби зі злочинністю [1, с. 345].

Суб’єктом злочину за ст. 134 Кримінального кодексу України (далі – КК України) слід розуміти фізичну осудну особу, досягнувши 16-річного віку та у якої не має спеціальної медичної освіти [2]. За науково-практичним коментарем до КК України надається більш розширеній перелік суб’єктів за цим кримінальним правопорушенням, зокрема:

1) лікарі, у яких є вища медична освіта, проте не має спеціальної медичної підготовки та які, виходячи з характеру своєї професійної діяльності не мають повноважень, щоб проводити операції штучного переривання вагітності (як приклад, лікарі-стоматологи, окулісти, тощо);

2) особи медичного персоналу (медсестри, акушери, фельдшери, тощо) або ж студенти медичних закладів;

3) особи, які взагалі не мають відношення до медицини [3, с. 309].

Аналізуючи суб'єкта розглядуваного кримінального правопорушення, насамкінець звернемо увагу і на те, що за кримінальним законодавством України не передбачено відповідальності жінки за штучне переривання власної вагітності. Виходячи з диспозиції ч 3. ст. 134 КК України, жінка завжди виступає потерпілою особою за цим злочином (потерпілими особами також визнаються ті, що понесли матеріальні випадки, якщо ними укладався договір з сурогатною матір'ю, якою було вчинено аборт під примусом) [2].

Переходячи безпосередньо до аналізу суб'єктивної сторони розглядуваного кримінального правопорушення, зазначимо, що загальноприйнято виділяти дві основні форми вини: умисел та необережність, відповідно до яких і формується психологічна ознака вини. Під час незаконного проведення операцій штучного переривання вагітності умисел суб'єкта кримінального правопорушення спрямовується на те, щоб досягнути мети медичного втручання переривання вагітності.

Отже, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 134 КК України завжди проявляється через прямий умисел. Психічне ставлення до суспільно-небезпечних наслідків, які встановлені за ч. 3 ст. 134 КК України кваліфікується необережністю (злочинною самовпевненістю або злочинною недбалістю) [2].

Література:

1. Богуш Г.И. Субъект преступления. Общая часть уголовного права: состояние законодательства и научной мысли / под ред. Н.А. Лопашенко. СПб.: Юридический центр ПРЕСС, 2011. С. 345–368.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III (останні зміни: 13.08.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25(26). Ст. 131.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 7-ме вид, переробл. та допов. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. К.: Юридична думка, 2010. 1288 с.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЯК ФОРМА НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТОМ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

*Козлович Альона Віталіївна
студентка 2 курсу СВО магістр, історико-юридичний факультет
Херсонського державного університету, м. Херсон, Україна*

В сучасних умовах реформування, модернізації та прагнення керівництва України розвивати державу – особлива роль належить представництву у судах як виду професійної правничої допомоги в

механізмі стосовно захисту прав і інтересів громадян та організацій. Відмітимо, що з ціллю нормативно врегулювати певні процесуальні механізми, за допомогою яких можливо забезпечувати справедливий, ефективний, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод людини – 3 жовтня 2017 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1], тим самим внесено зміни до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). Враховуючи те, що професійна правнича допомога є оновленою моделлю представництва в цивільному процесі, слід наголосити на ст. 15 ЦПК України, за якою передбачено, що «представництво у суді як вид правничої допомоги здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога)» [2]. З огляду на це, досить актуальним є розгляд положень процесуального законодавства, яким регулюється професійна діяльність адвокатів як представників в цивільному процесі України.

Реалізація адвокатом представництва у цивільному процесі, як вже було сказано, здійснюється через надання професійної допомоги суб'єктам під час захисту судами суб'єктивних цивільних прав і інтересів осіб, що є заінтересованими при розгляді цивільних справ. Означене є можливим за допомогою «руху» цивільної справи через конкретні етапи. За юридичною літературою такий «рух» ознаменували стадіями цивільного процесу.

Наголосимо, що на даний момент стадії цивільного процесу прийнято поділяти на обов'язкові та факультативні. Обов'язкові стадії цивільного процесу, вони ж основні, за процесуальною літературою поділяються на наступні: «1) подання заяви до суду; 2) відкриття провадження у справі; 3) провадження у справі до судового розгляду; 4) судовий розгляд який закінчується ухваленням судового рішення; 5) звернення судового рішення до виконання» [3, с. 57-58]. Що стосується факультативних стадій (необов'язкові), то до них прийнято відносити апеляційний та касаційний перегляд рішень суду. Отже, для адвоката як представника, під час надання професійної правничої допомоги особливо важливим є конкретна стадія в цивільному процесі, яка відмічається відповідними провадженнями.

На наш погляд, детальна участь адвоката під час надання професійної правничої допомоги в цивільному процесі розглядається через специфіку його діяльності за різними провадженнями в цивільному процесі (окреме, наказне та позовне).

Література:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
2. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (останні зміни: 13.08.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40(42). Ст. 492.
3. Цивільний процес України. Академічний курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / [С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.В. Гетманцев та ін.]; за ред. С.Я. Фурси. Київ: Вид. Фурса С.Я.: КНТ, 2009. 848 с.

РЕФОРМА СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Кучер Інна Петрівна

студентка Житомирського інституту МАУП

Невід’ємною ознакою демократичного суспільства є чіткий поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки державної влади. Слід зазначити, що принцип поділу державної влади та його дотримання гарантується та декларується Конституцією України, а саме статтею 6 Конституції судова влада визначається, як частина державної влади [1]. Більш того самостійність судової влади, судів та незалежність суддів визначається фундаментальною основою організації судової гілки влади в демократичній державі.

Революційні події в Україні 2014 року вказали, на те, що судова влада потребує реформування відповідно до європейських стандартів її функціонування, що обумовлює комплексний підхід до шляхів розвитку та вдосконалення вітчизняного судочинства. Тому реформування судової системи стало одним з пріоритетів діяльності органів влади, це насамперед створення справді незалежної системи судів, що обумовлює новий рівень відповідальності та підзвітності суддів.

У період з 2014 до 2020 рік Україна вжила ряд широкомасштабних законодавчих зусиль, спрямованих на приведення судової системи у відповідність до принципу верховенства права та зміцнення незалежності судової влади, щоб система правосуддя могла відігравати важливу роль у забезпеченні демократичних стримувань і противаг між різними гілками влади.

Крім того, перехід від чотирирівневої до трирівневої судової системи, забезпечив створення Вищого суду з питань інтелектуальної

власності та Вищого антикорупційного суду, оновлення складу Верховного суду, що, в свою чергу, забезпечило удосконалення чинного законодавства у напрямках встановлення принципу верховенства права у сфері судової влади як найважливішої передумови та умови ефективності системи судоустрою, участі народу у здійсненні правосуддя через інститут присяжних, удосконалення та розвиток суддівського самоврядування [2].

В умовах розвитку України, як правової демократичної держави судова влада має все необхідне, щоб бути незалежною гілкою влади, а саме:

1) чинним законодавством правові інститути позбавлені впливу на призначення та звільнення суддів, впроваджені норми права що забезпечують незалежність суддів, підвищують відповідальність суддів, судову винагороду.

2) запроваджена нова система відповідальності суддів, яка дозволяє ефективно та адекватно реагувати на порушення в діяльності суддів.

Сьогодні можна спостерігати зростання ролі суду в державному та суспільному житті. Суди стали більш доступними та прозорими для суспільства. Слід зазначити, що суспільство також відіграє важливу роль у розвитку судової гілки влади, яка полягає в дотриманні законів в повсякденному житті, розсудливості та виваженості в судженнях.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.
2. Ставлення громадян України до судової системи (висновки за результатами опитувань) URL:<http://rsu.gov.ua> (дата звернення 14.09.2020).

Науковий керівник: Бондарчук Наталія Валеріївна, кандидат юридичних наук, доцент, Житомирський інститут МАУП

**ДО ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВО-
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ**

Білоусова Ніна Олексіївна

*кандидат юридичних наук, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Характерною рисою нормативно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності, є наявність значної кількості питань, регулювання яких має бути здійснене самими учасниками. Надання учасникам відносин свободи самим встановлювати правила взаємодії, що характерно для диспозитивного регулювання, дозволяє максимально врахувати інтереси сторін та конкретні фактори: специфіку галузі, форми комерціалізації об'єкта, стратегічні плани і характер відносин сторін і т.д., однак з іншого боку покладає відповідальність на учасників здійснити таке регулювання.

Питанням, яке потребує локального регулювання, є стимулювання творця об'єкта права інтелектуальної власності та осіб, які здійснюють комерціалізацію такого об'єкта. Закон України «Про вищу освіту» не регулює відносини щодо виплати винагороди науково-педагогічним працівникам за створення об'єктів права інтелектуальної власності, однак позитивні зміни у регулювання цього питання були внесені з прийняттям нового Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»¹, який розповсюдив дію норм ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»² щодо виплати винагороди творцям технологій на відносини з виплати винагороди творцям об'єктів права інтелектуальної власності (наукових і науково-прикладних результатів), створеним за рахунок коштів державного бюджету (частина 2 статті 64), тим самим певною мірою зрушивши з місця питання реалізації права наукових та науково-педагогічних працівників на винагороду. Названим Законом у сфері трансферу технологій встановлено обов'язок роботодавця або набувача прав на технологію укласти договір з автором, в якому визначаються майнові права, що передаються, умови виплати та розмір винагороди за передачу і використання майнових прав; періодичність і строки виплати авторської винагороди: не рідше ніж один раз на рік і не пізніше ніж через місяць після закінчення бюджетного року, а у разі надання ліцензії на використання запатентованого об'єкта - протягом місяця після одержання ліцензійних платежів; передбачено, що в договорі

з автором, а за його відсутності у колективному договорі, має бути визначено розмір, строки і порядок виплати винагороди авторам технологій і особам, які здійснюють їх трансфер, з урахуванням творчого вкладу авторів у створення технології та економічної вигоди від її використання, обсягу і доцільності виконання певних робіт особами, які здійснюють трансфер технологій (стаття 22). При визначенні розміру винагороди авторам технологій та особам, які здійснюють трансфер, мають бути враховані встановлені нормативно мінімальні ставки винагороди³.

Отже, нормативно-правове регулювання охоплює питання виплати винагороди авторам технологій та особам, які здійснюють їхній трансфер, авторам об'єктів права інтелектуальної власності (наукових і науково-прикладних результатів), створених за кошти державного бюджету, тобто в рамках наукових досліджень, які фінансуються за державні кошти або створюються у зв'язку із виконанням службових обов'язків працівниками у державних та комунальних закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Проте, поза нормативно-правовим регулюванням залишилися питання виплати винагороди творцям об'єктів, створених не за кошти державного бюджету. Враховуючи можливість створення об'єктів права інтелектуальної власності в рамках університетських досліджень, які фінансуються, наприклад, бізнес-партнерами, право автора на винагороду за створення об'єкта права інтелектуальної власності при недержавному фінансуванні робіт також має бути забезпечене.

Також законодавчо не встановлено право на винагороду осіб, які здійснюють комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності, крім тих, що підпадають під поняття «технології». Однак, вважаємо, що таке право вказаних категорій учасників відносин з передачі знань має бути встановлено на рівні закону: без комерціалізації об'єкт права інтелектуальної власності не принесе жодної користі правоволодільцю та суспільству.

На сьогодні все ще діє пункт 54 Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні⁴, де встановлені періодичність і строк виплати винагороди авторам винаходів та промислових зразків, а також санкція у вигляді пені за порушення обов'язку власником патенту виплатити винагороду автору. Обов'язок роботодавця укласти із працівником-творцем договір щодо розміру та умови виплати йому (його правонаступнику) винагороди відповідно до економічної цінності винаходу, корисної моделі, промислового зразка, компонування напівпровідникового виробу і (або) іншої вигоди, яка може бути одержана роботодавцем, встановлено у відповідних спеціальних законах. Законом України «Про авторське право і суміжні права» встановлено обов'язок

роботодавця виплатити працівнику, який створив службовий твір, винагороду за створення і використання твору, розмір і порядок виплати якої встановлюється в трудовому або цивільно-правовому договорі між автором і роботодавцем (частина 3 статті 16).

Аналіз вказаних положень дозволяє зробити висновок, що найбільш детально законодавцем врегульовано право на винагороду авторів технологій та осіб, які здійснюють їхній трансфер, однак, щодо інших відносин права на винагороду авторів об'єктів права інтелектуальної власності та осіб, які здійснюють комерціалізацію таких об'єктів, - або не врегульовані, або фрагментарно врегульовані. Право на винагороду зазначених категорій осіб має бути закріплене в законі, натомість детальне регулювання питання виплати винагороди творцям та особам, які здійснили комерціалізацію об'єкта права інтелектуальної власності, необхідно здійснити на рівні локальних нормативних актів ЗВО - Політик у сфері інтелектуальної власності, втіливши їхні положення у модельних (зразкових) договорах. Такий підхід відповідає настановам, які містяться у Типовій політиці з інтелектуальної власності для університетів та науково-дослідних організацій Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO Intellectual Property Policy Template for Universities and Research Institutions) версія від 29 січня 2019 року (стаття 10)[26]⁵ та Керівництві з налаштування Типової політики (Guidelines for Customization of the WIPO Intellectual Property Policy Template for Universities and Research Institutions)⁶. Зокрема, Політика повинна містити положення про стимулювання творців та розподіл прибутків між ЗВО і творцями: має бути встановлено розмір та базу нарахування винагороди, періодичність її виплати працівникові-творцеві, при чому ЗВО повинен надавати працівнику-творцю всю необхідну документацію для визначення розміру його винагороди. За працівниками повинно зберігатися право на винагороду не залежно від того, чи припиняються трудові відносини з ЗВО, це право зберігається протягом усього періоду комерційного використання об'єкта права інтелектуальної власності ЗВО і переходить до спадкоємців творця. Визначальним принципом у регулюванні питання винагороди за створення об'єктів права інтелектуальної власності у ЗВО, відповідно до названої Типової політики ВОІВ, має бути принцип стимулювання - коли ЗВО бажає визнати та винагородити співробітників та студентів, а також осіб, які працюють за договорами, чия інтелектуальна власність створює очевидний соціальний та / або економічний вплив.

Література:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015р. № 848-VIII. Дата оновлення: 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 16.09.2020)
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006р. № 143-V. Дата оновлення: 09.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16> (дата звернення: 01.07.2019).
3. Про затвердження мінімальних ставок винагороди авторам технологій та особам, які здійснюють їх трансфер : Постанова КМУ від 04.12.2019 р. № 1030. Дата оновлення: 24.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2019-%D0%BF#n15> (дата звернення: 16.09.2020).
4. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні : Указ Президента України від 18.09.1992р. № 479/92. Дата оновлення: 22.06.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/92> (дата звернення: 16.10.2020).
5. WIPO Intellectual Property Policy Template for Universities and Research Institutions. URL: https://www.wipo.int/about-ip/en/universities_research/documents/ip_toolkit/policy_template.docx. Назва з екрана.
6. Guidelines for Customization of the WIPO Intellectual Property Policy Template for Universities and Research Institutions. URL: https://www.wipo.int/about-ip/en/universities_research/documents/ip_toolkit/guidelines_template.docx. - Назва з екрана.

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОДЕСЬКОЇ МИТНОЇ СПРАВИ ХІХ СТОЛІТТЯ**

Гришина Катерина Андріївна

*асистент кафедри українознавства, Одеська державна академія
будівництва та архітектури, м. Одеса, Україна*

Розміщення митних органів на території Української держави є найважливішим елементом організації митної справи. Сучасна митна політика виходить з того, що митна справа вимагає раціонального розміщення митних органів по території держави, ефективного використання трудових і фінансових ресурсів, збереженню комплексного розвитку економіки країни в цілому. Яскравим прикладом цього служить Одеська митниця.

Створення і розвиток митних органів Одеси було пов'язано з впливом внутрішніх і зовнішніх обставин, ними могли бути як встановлення торгових відносин з іноземними державами, так і інтенсивні потоки контрабандного ввозу та вивозу.

З початком виникнення Одеські митні органи формувалися за особливим принципом, їх місцезнаходження визначалося близькістю до місць торгу. З розширенням зовнішньополітичних зв'язків підходи до розміщення митних органів змінилися, пріоритетним критерієм стало розміщення митних органів Одеси уздовж державного кордону.

Якісні зміни в підходах до організації Одеської митної справи в цілому і розміщення митних органів зокрема простежуються у ХІХ столітті. В цей час була реалізована система митного окружного управління, яка є певним прообразом сучасної системи регіональної митниці. Впровадження системи окружного митного управління пов'язують з уставом від 24 червня 1811 року митного управління по європейському кордону, відповідно до якого було створено мережу митних округів. Було утворено 11 митних округів (в тому числі Одеський митний округ), до яких в 1816 р було додано ще два округи, а в 1818 – три округи і згодом чотири [4, с. 15].

Митний округ – це територіальне утворення, в межах якого здійснювали діяльність митні органи: митниці і митні застави. Митний округ Одеси очолювався начальниками колезьким радником спочатку Єгором Зельфельтом, а з 1812 року Іваном Петровичем Бларамбергом.

Усі митниці, що входили до складу округу в «Статуті митного управління по Європейській торгівлі», ділилися на групи, такий розподіл також було новим в законодавстві того періоду. Класифікаційним

критерієм був товар, що підлягав митному контролю та оподаткуванню митом. Одеській портовій митниці був дозволений привіз іноземних товарів і тому вона іменувалася головною, складалася з начальника митниці та штатних працівників (митних чиновників і служителів). Також, були митниці, що складалася з керуючого митницею, одного або двох членів з потрібним числом митних служителів по штату. Поряд з Одеською митницею, яка числилась в складі п'ятого округу – перебували застави. Застави складалася з одного заставного наглядача з потрібним числом служителів по штату. Усі митниці і застави, що входили до митного округу, підпорядковувалися головній митниці.

У 1819 році відповідно до Митного статуту всі митниці по Європейському кордоні, були розділені на чотири класи: складочні митниці, головні митниці, деклараційні митниці, інші митниці та застави [7, с. 97].

До першого класу відносилися складочні митниці. Це митниці, до яких привозили усі незаборонені для ввезення та вивезення товарів. Товари могли перебувати на зберіганні вісім місяців, всі інші товари можна було зберігати без додаткової оплати шість місяців. Одеська митниця відносилася до першого класу.

До другого класу відносились головні митниці. Ці митниці користувалися тими ж правами, як і складочні митниці, але тут товар міг залишатися неоплаченими митом лише протягом двох місяців.

Третій клас становили деклараційні митниці, яким дозволено було провозити усі незаборонені для ввезення та вивезення товари.

Четвертий клас становили митниці, яким дозволялось привозити і очищати товари з певним тарифом, перевозити звідси товари в інші митниці було не можна. До митниць четвертого класу віносилися митниці з сусідніх міст: Миколаєв, Херсон та Овідіополь.

У 1822 р пристрій по Європейському кордону змінився [2, с. 120]. Замість чотирікласної була введена трикласна система митниць. До першого класу відносились складочні митниці, які зберегли свої права, у другому класі деклараційні митниці. Товари могли привозити до них усі, але очищення піддавалися також всі. До митницям третього класу відносились митниці, здатні приймати привіз тільки певних товарів.

Таким чином, при створенні Одеських митних органів, російська влада керувалися не тільки потребою наявності пункту пропуску, а й іншими критеріями. Такими як формування якості митного контролю та оформлення вантажів (товарів). Тобто, по-перше, товар повинен бути правильно оформлений і повинні бути правильно взяті всі платежі в повному обсязі. По-друге, потік контрабанди, який активно в Одесі набував обороти, повинен звестися до мінімуму, тобто митниця повинна забезпечити повний контроль всіх вантажів.

Окружна система управління для Одеської митниці була досить ефективною у боротьбі з контрабандою та розвитку економіки міста.

Сформована система митного управління отримала закріплення в Митному статуті по європейській і азіатській торгівлі 1857 року [3, с. 1]. Згідно якому в основі митного управління стояла окружна система, при цьому також можна відзначити закріплення статусу прикордонних і внутрішніх митниць. Останні здійснювали огляд і оформлення товарів, підданих зовнішньому контролю на кордоні, а також транзитних товарів, що свідчить про комплексну оцінку діяльності митних органів з урахуванням їх розміщення та специфіки діяльності.

В середині XIX ст. увага приділялася в Одеській митниці розвитку карантинного штату. У 1847 р було затверджено положення про пристрій дії і управлінні карантинної та митної частин. У положенні питання митної справи тісно зв'язувалися з карантинними заходами, що було викликано реальною загрозою проникнення з товарами на територію Одеси епідеміологічних захворювань [6, с. 18].

Остання третина XIX століття характеризувалася рядом своєрідних рис в економічному розвитку міста. Прискорений розвиток промисловості, зміцнення ринкових відносин в сільському господарстві приводили до активному прагненню виходу на міжнародні ринки. З метою підтримки бізнесу з'являється митний тариф протекціоністської спрямованості, що, позначилося і на розвитку митної служби [1, с. 130].

З огляду на постійне збільшення обороту зовнішньої торгівлі і зростання митних доходів в Одеській митниці збільшується штат, з'являються нові посади, удосконалюється внутрішньо окружна система управління.

Крім того, з метою припинення таємного провезення заборонених або обкладання митом товарів удосконалювалася організаційно-штатна структура і технічна оснащеність Одеської митної служби.

Таким чином, XIX століття було ознаменоване удосконаленням в організації процесу управління митною справою Одеси, в частині розробки моделей розміщення митних органів. Сформована система округів, не тільки виявилася стійкою, а й надала прямий вплив на сучасну систему митного управління. Незважаючи на те що митних округів в справжній період немає, але характер окружного управління митними органами збережений, за допомогою інституту регіональних управлінь [5, с. 8]. Збереглася також і система організації митних органів на місцях. Сьогодні в нашій державі функціонують як внутрішні, так і прикордонні митниці, присутня система розміщення на кордоні митних постів.

Досліджуючи процес становлення митної справи з початку XIX століття і до його закінчення, можна зробити висновок про те, що під впливом різних факторів йшов процес планомірного, поступального

вдосконалення Одеської митної системи. Приймалися правові акти, видавалися укази, які пристосовувалися, видозмінювались відповідно до внутрішньо- і зовнішньоекономічним інтересам та потребам Російської Імперії.

В цілому митні органи Одеси ХІХ століття відповідали основним стандартам в цій галузі і дозволяли історично поповнювати бюджет за рахунок митних доходів, регулювати зовнішню торгівлю і економічні інтереси міста.

Література:

1. Витчевский В. Торговая, таможенная и промышленная политика России от Петра Великого до наших дней / В. Витчевский. – С.–Петербург: Д. А. Казицына и Ю. Д. Филиппова, 1909. – 362 с.
2. Кисловский Ю. Г. История таможенного государства Российского 907–1995 гг. / Ю. Г. Кисловский. – Москва: РТА, 1995. – 286 с.
3. Марков Л. Н. Очерки по истории таможенной службы. / Л. Н. Марков. – Иркутск, 1987. – 50 с.
4. Общее собрание циркуляров, распоряжений Департамента таможенных сборов за 1870–1900 гг. – С.–Петербург, 1902. – 222 с.
5. Свод законов Российской империи: дополненный по продолжениям 1906, 1908, 1909, 1910 гг. и позднейшими узаконениями 1911, 1912 гг. Кн. 2. Т. V–IX. Изд. 2 / под ред. Добровольского А. А. С – Петербург: Юрист, 2003. – 240 с.
6. Свод законов Российской империи 1857 г. Т.6 Уставы таможенные. Свод учреждений и Уставов таможенных. – С. – Петербург., 1857. – 516 с.
7. Таможенный устав по европейской и азиатской торговле. – С.–Петербург: Миклашевского, 1887. – 341 с.

СПІВПРАЦЯ УПА ТА АК-ВІН У 1945-1946 РР.

Лебедєв Олександр Миколайович

здобувач вищої освіти факультету історії, політології та міжнародних відносин Рівненського державного гуманітарного університету

В сучасних польсько-українських відносинах не останню роль продовжує відігравати історична тема. Наразі у царині історичних досліджень її світлі сторінки мають тенденцію ховатися у тіні трагедій. Однак, навіть у складні часи глобального протиборства представники наших народів не полишали пошуків шляху до порозуміння.

На завершальному етапі Другої світової війни польський уряд в еміграції остаточно позбувався впливу на перемовини між основними учасниками антигітлерівської коаліції, а відтак – на питання післявоєнного облаштування світу та майбутній вигляд польської держави у ньому. Ускладнювали ситуацію унеможливлення діалогу з прорадянськими представниками руху Опору у Польщі та втрата позицій на внутрішній політичній арені [1, с. 26].

Подібний стан справ та очевидність більшовицької загрози спонукали польські національні сили, консолідовані навколо організації Рух Опору без Війни і Диверсій «Свобода і Незалежність» (пол. Ruch Opору bez Wojny i Dywersji «Wolność i Niezawisłość»), вдатися до пошуку нових союзників. Незважаючи на довгу та складну історію українсько-польського протиборства, спільність мети та військовий потенціал обіцяли широкі перспективи для майбутнього міжнаціонального порозуміння.

Усвідомлення масштабів та складності майбутньої антибільшовицької боротьби також існувало серед представників та очільників Української повстанської армії, що можна простежити у вказівках для відділу пропаганди на 1945 рік. Якщо у попередньому році спільна діяльність з поляками вважалася неможливою, то новий курс української інформаційної діяльності наголошував на необхідності спільної боротьби проти комуністичної загрози аж до недоцільності відплатних акцій. Відображалося це у виході декларацій про принципи майбутньої співпраці та плановій інформаційній роботі з місцевим населенням. У листуванні між С. Бандерою та Р. Шухевичем обговорювалися необхідність спільної діяльності та можливості відходу від етнографічного принципу територіального розподілу на користь принципу самовизначення [2, с. 207-211].

Дослідження теми ускладнене обмеженістю джерельної бази. Даються ознаки відсутності перекладу на українську мову праць польських фахівців та обмеженість вільного доступу до них мовою оригіналу. В українській та зарубіжній історіографії елементи польсько-української співпраці вказаного періоду висвітлюються не завжди, дотично і традиційно стосуються розробки більш широких питань.

Відправною точкою співпраці вважається конференція, що відбулася 21 травня 1945 р. в с. Скдліско Бжозівського повіту. Ця зустріч встановлювала вихідні положення співпраці УПА та ВіН: припинення вогню, спрямування зусиль проти більшовиків, обмін інформацією, організація спільних акцій та гарантії безпеки цивільного населення. [3] Таким чином було визнано, що подальший польсько-український конфлікт позбавлений будь-якого сенсу [4, с. 128-129].

Травнева конференція в Руді Ружанецькій [4, с. 144] підтвердила попередні пункти. Сфери впливу між учасниками розподілялися за тимчасово «існуючою лінією» («лінією Керзона»). З цього моменту був встановлений зв'язок між союзниками на рівні район ОУН – Команда Округу ДСЗ.

Комунікація між відділами існувала впродовж усього досліджуваного періоду. Тривало обговорення ідеологічних засад фронту поневолених народів, політичної ситуації у світі, обмін новинами та кореспонденцією, організація спільних заходів, господарські справи, тощо. Важливим кроком стало упорядкування засад перебування відділів на союзних теренах та надання санітарної допомоги [3].

Поступове зміцнення зв'язків між сторонами призвело й до вираження у формі співпраці, яка ще нещодавно вважалася неможливою: спільній збройній боротьбі проти новопосталої більшовицької влади. Можливо, частка спільних акцій, порівняно з загальним масштабом діяльності обох сторін, виявилася незначною, однак саме радикальність спільних дій засвідчувала закріплення та невідворотність нових принципів співіснування польського та українського народів. Дискусійними польською стороною вважаються атаки на Динів [4, с. 178-179], Бірче, Ковель [3] та Білогірай [4, с. 175], цілком ймовірними вважаються здобуття Варяжа та Хороброва [4, с. 171], а також напад на Управління безпеки у Влодаві [4, с. 171]. Достеменно відомо про здобуття станції у Вербковичах та масштабну операцію з атаки на місто Грубешів [5, с. 124].

Грубешівська акція відбулася як маніфест співпраці польських та українських національних сил. Вона була викликана депортаційними акціями польсько-радянського режимів та мала на меті їх зрив. Грубешів був прикордонним містом з потужною залогою, тому значення цього нападу важко переоцінити. Обидві сторони закликали до бою більше трьох сотень бійців зі спецзасобами. Успіх атаки мав важливий

пропагандистський ефект та засвідчував спроможність новоявлених союзників активно і рішуче боронити власні народи від терору комуністичних влад.

Таким чином, можемо засвідчити існування повноцінного військового союзу між польською та українською сторонами опору радянській владі. Співпраці національних рухів передувала організована ідеологічна та інформаційна підготовка на усіх рівнях: від вищих щаблів керівництва до пропагандистської роботи з місцевим населенням. Низка конференцій та декларацій закріпили фундаментальні принципи співпраці та співіснування сторін: етнічний принцип розмежування та судочинства, спільної збройної боротьби, господарської та оперативної комунікації. Між союзниками з'явилася стійка мережа зв'язку. Дотримання цього союзу засвідчило незламне прагнення українського та польського народів до свободи, майбутнього з усвідомленою потребою поваги до прав та інтересів сусідів ціною складних компромісів та забутих образ.

Література:

1. Василенко В. В. Польский вопрос в политике ведущих держав антигитлеровской коалиции накануне Ялтинской конференции. *Международные отношения в XIX - XXI веках: Сборник трудов молодых исследователей*. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2008. Вып. 4. С. 26-31.
2. В'ятрович В. М. Друга польсько-українська війна. 1942-1947. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2011. 288 с.
3. Киричук Ю. Зінкевич Р. Взаємовідносини між ОУН-УПА та Армії Крайової на Закерзонні у 1945-1947 рр. *Республіканець*. 1995. № 1-2. URL:
<http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/istoria/operacia-visla/vzaemovidnosinimizoun-upaiarmiiekrajovoieavtorikiricukurijzinkevicroman>
4. Motyka G., Wnuk R. Pany i rezuny. *Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza VOLUMEN, 1997. 232 s.
5. В'ятрович В. М. Історія з грифом «Секретно». Таємниці українського минулого з архівів КГБ. Львів-Київ: Часопис. 2012. 240 с.

Науковий керівник: Десятничук Ігор Олексійович, кандидат історичних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

ВІЛЬНІ КОРОЛІВСЬКІ МІСТА У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УГОРСЬКОГО КОРОЛІВСТВА (XIV - початок XVI ст.)

Пейк Михайло Йосипович

аспірант Ужгородського національного університету

Територія сучасної Словаччини належала до одних з найбільш урбанізованих регіонів Угорського королівства. Міста та містечка на словацьких землях були важливою складовою суспільно-політичного життя країни.

Якщо звернутися до джерел, а саме до трактату Тріпатріум, що датується 1517 р., то місто (*civitas*) характеризувалося як спільнота містян наділених пільгами, що проживаюли в обнесеному стінами поселенні з будинками та вулицями, і у якому концентрувалася значна кількість людей. Мури на той час мали всього-навсього кілька угорських міст, які належали магнатам або прелатам (приклад землевласницьких міст), але до цієї категорії з часом почали відноситися й міста правителя (короля), відомі як вільні королівські міста. Такий міст на теренах Угорського королівства було близько тридцяти. На той час колт почала виділятися категорія вільних королівських міст, містами вважалися й міські поселення, які з кінця Середньовіччя позначалися терміном *oppidum*, який у словацькій історіографії трактувався як місто або містечко (бралися до уваги тогочасні закони другої категорії) [3, s.48].

Сучасна зарубіжна історіографія бере до уваги при вивченні історії міст й інші фактори, до яких належить тогочасна термінологія, господарські чинники, міська забудова та й загалом функції (центральных) населених пунктів. [2, s.11-36; 6, s. 37].

Все це дає нам підстави вважати, що визначення подане у Тріпатріумі більше відповідає характеристиці міста XIII - XV ст., а не першої половини XVI ст.

Саме, впродовж XV ст. в угорських джерелах вкоренилося та поширилося використання термінів *civitas* та *oppidum*, що залежало від величини відповідного поселення та наявності мурів, крім того з'явився ще один термін *libera villa*, який скоріш за все поширювався на малі поселення та привілейовані села, які не подолали свій сільський статус. Саме тому, варто погодитися з думкою Р. Марсіні та Ю. Бартла, які стверджували, що при розгляді проблеми середньовічних міст Угорського королівства не можна брати до уваги лише якийсь один чинник, а постійно варто мати на увазі цілу низку факторів, які визначали розвиток міст [4, s.28; 1, s. 131-134].

До речі мури, які в інших європейських країнах були характерною ознакою міста, на теренах Угорського королівства будувалися значно

повільніше. Як ознака міста (*civitas*) вони братися почали до уваги лише у XVI ст. Угорський король Людовік I намагався прискорити цей процес, про що свідчить його декрет 1351 р., відповідно до якого міста, що мали мури (*civitates muratae*) звільнялися від сплати новоствореної дев'ятини [7, s. 208-211].

Але термін *civitas* у XIV-XV ст. використовувався як для міст з мурами, так і без них. Для розуміння специфіки середньовічних словацьких міст варто розмежовувати поняття «королівське місто» та «вільне королівське місто». Перший термін, чітко вказує на зв'язок між правителем та містом, тобто вказує на право власності правителя (короля). Тому, замість звичного латинського словосполучення *civitas regalis* у документах королівської канцелярії дуже часто використовувався термін *civitas postka*. Розуміння статусу «вільне королівське місто» пов'язане з подальшим розвитком та специфікою словацьких міст [3, s. 51].

Наприкінці Середньовіччя цим терміном позначалися привілейовані міста, які перебували у безпосередній власності короля, але при тому більшість з них були обнесені міськими стінами. І що особливо важливо, городяни цих міст з юридичної точки зору вже становили окремий стан городян, до яких не відносилися жителі інших міст, що перебували у власності феодалів та церкви. З середини XV ст. ці міста також отримали право запечатувати свою документацію червоним воском. На зламі XV-XVI ст. термін «вільні королівські міста» вперше згаданий і в королівських декретах [2, s.63-72].

Окрім документів, термін «вільне місто» зустрічається й у інших документах угорських королів. Досить рідко цей термін зустрічається впродовж XIII ст., але значно частіше фігурує вже у документації XIV ст. У XIV ст. цим терміном позначалося таке поселення міського типу, громада якого мала право вільно обирати собі старосту з найвищими судовими повноваженнями, тобто вже тоді ці міста при вирішенні суперечок та інших судових питань не підлягали юрисдикції місцевих жупанів та каштелянів. У випадку королівського міста найвищу судову інстанцію представляв король або таверник (як протипага рішення міської ради). Отже, критерієм «вільного» королівського міста була його судова та самоврядна автономія. У період правління династії Анжу, до цих критеріїв додалося ще і право вільно обирати старосту [3, s. 52].

У XIV ст., як вже зазначалося, найважливіші привілейовані міста були обнесені мурами - Бардеїв, Пряшів, Кошіце, Скаліца, наслідком чого стало те, що саме ці міста були стратегічними пунктами під час оборони країни. Саме тому, наявність міських стін стала родзинкою XIV ст., а особливо XV ст. На будівництво мурів спочатку була необхідна згода короля, причому це не була проста формальність. З королівським схваленням міста отримали робочу силу, а також фінансову та

матеріальну допомогу. З появою міських мурів значно змінилося військово-політичне значення та характер міста.

Відповідно до декрету Людовіка I від 1351 р., до категорії вільних королівських міст почали належати лише укріплені міста. Й саме укріплені міста належали до так званої I категорії міст. Впродовж XIV - XV ст. вільні королівські міста поділялися на таверникальні, де судові рішення приймав таверник, та персональні, які зверталися до персонального суду.

Серед таверникальних міст варто виділити Бардеїв, Братиславу, Кошіце, (Модру, Крупіну - новий час), Пряшів та Трнаву, а з персональних - Левочу, Скалицу, Тренчин та Сабінов, так як саме ці міста, на нашу думку, відігравали помітну роль у суспільно-політичному житті Угорського королівства впродовж XIV - XVI ст. [4, s.34-36].

Варто зазначити, що на початку XV ст. деякі неукріплені міста втратили статус вільних королівських міст. Причиною цього стала позиція Сігізмунда Люксембурга щодо феодалів. У декреті 1405 р. Сігізмунд намагався виокремити «королівський міський стан» й хотів домогтися присутності на Державних зборах представників не лише вільних королівських міст, але й малих міст та вільних сіл. Це король намагався використати як підтримку у протистоянні з феодалами. До останньої групи можна віднести Нітру, Тренчин, Комарно, Топольчани, Жиліну, Прієвідзу, Ружомберок, Німецьку Люпчу, Гіб та ряд інших, які перетворилися на землепанські, або й навіть занепали взагалі. Хоч і зберігали за собою ярмаркові та торгівельні пільги й право на самоуправління.

Саме з цього часу походить і перша правова диференціація міст, яка міститься у офіційних документах. Терміном місто (*civitas*) з цього часу починають називатися лише вільні міста захищені міськими стінами (мурами), а менші міста (без мурів), як королівські так і землепанські називаються містечками (*oppidum*) [5, s.64].

Таким чином, найбільшого розквіту вільні королівські міста досягли у першій третині XV ст., специфікою вільного королівського міста було так зване «велике село». Мова йшла про осередок де були зібрані жителі міста й де вирішувалися окремі міські питання. Їхнє значення було незначним, так як вони зустрічалися лише у вільних королівських містах.

Література:

1. BARTL, Július. K problémom diferenciácie miest a mestečiek na kráľovskej pôde v 15. storočí a na začiatku 16. storočia. In: MARSINA, Richard (Ed.). Vývoj správy miest na Slovensku. Martin: Osveta, 1984, s. 69-88.
2. Kubinyi A. «Szabad királyi város» – «Királyi szabad város»? In: Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv, 2006. - Roč. 1. - S. 51-61.

3. Magdoško D. Samospráva mesta Košice v stredoveku. Košice: UPJŠ, 2017. - 303 s.
4. Marsina R. Vývoj správy miest v stredoveku. In: MARSINA, Richard (Ed.). Vývoj správy miest na Slovensku. Martin : Osveta, 1984. - S. 21 - 48.
5. Marsina R. a kol. Slovenské dejiny. - Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej. - 1993. - 334 s.
6. Marsina R. O kategorizácii stredovekých miest. In: CSUKOVITS, Enikő – LENGYELOVÁ, Tünde (Eds.). Z Bardejova do Prešporku : Spoločnosť, súdnictvo a vzdelanosť v mestách v 13. – 17. storočí. Bratislava; Prešov : HÚ SAV Bratislava; PU v Prešove, 2005. - S. 37-45.
7. RÁBIK, Vladimír. Mestské hradby vo svetle stredovekých písomných prameňov. In: Monumentorum tutela, 2005, č. 16, s. 207-218.

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОЇ ГРУЗІЇ

Ражден Чіхорія

магістр Варшавського університету

На сьогодні грузинське суспільство перебуває на етапі трансформації політичної системи. Цей процес охоплює всі сфери суспільного життя, однак спробуємо зосередитись на його конституційних складових. Впродовж останніх 20 років в Грузії було проведено три конституційної реформи (2004, 2010, 2017). Найбільш значущі зміни в Конституції були внесені за часів третього президента Грузії М. Саакашвілі. Згідно з Конституцією від 1995 р. Грузія була президентською республікою. Одна особа одночасно виконувала обов'язки як голови виконавчої влади, так і держави.

Зростання корупції в країні призвело до фальсифікації парламентських виборів 2003 р., у яких перемогу здобули пропрезидентські сили, і як наслідок – вибух протестів, які увійшли в історію як Революція троянд. В результаті чинний Президент подав у відставку. Однак, боротьба з корупцією вимагала введення ряду реформ, рішучих послідовних дій, концентрації та централізації влади. 6 лютого 2004 р. були прийняті конституційні поправки, які розширили повноваження Глави держави, надаючи йому всю повноту влади. З одного боку він не виконував функції Голови виконавчої влади, оскільки з'явився Кабінет міністрів, проте зміцнення ролі Президента насправді стали причиною створення суперпрезидентської держави.

У зв'язку з цим Президента почали звинувачувати у прояві авторитаризму. Подібного типу підозри посилювалися після парламентських виборів 2008 р., коли керівна партія Об'єднаний Національний Рух

отримала конституційну більшість у парламенті і розпочала впроваджувати в життя виборчу реформу. Здобуття конституційної більшості призвело до дисбалансу влади. Президента критикували за авторитаризм. Зростання незадоволення серед населення спричинило протести, в результаті яких влада запропонувала децентралізацію політичної системи.

У жовтні 2010 р. прийнято поправки до Конституції, які змінили Грузію в парламентську республіку. Метою реформи було применшення ролі президента і зміцнення влади парламенту. Різні політичні сили широко критикували реформу, оскільки в її обговоренні не брало участі все суспільство, а ініціатива вийшла згори.

Перемога опозиційної коаліції у парламентських виборах 2012 р. призвела до коабітації президента і прем'єр-міністра. Це співіснування продовжувалось майже рік і завершилось президентськими виборами 2013 р., на яких перемогу отримав кандидат від опозиційної сили.

Після наступних парламентських виборів в 2016 р. керівна партія "Грузинська мрія" отримала більшість в парламенті і розпочала впровадження конституційної реформи, метою якої було завершення переходу до парламентської моделі правління і знівелювання ролі президента. В результаті прийнятих поправок з 2024 р., з моменту набрання чинності конституційної реформи, Президент обиратиметься не шляхом прямого голосування населення, а виборчою колегією з 300 представників.

Конституційні зміни стосувались також і виборчої системи країни. Існуюча змішана система (пропорційно-мажоритарна) була вигідною для кожної політичної сили, яка ставала керівною, оскільки була дієвим механізмом утримання влади. Переломним моментом у розв'язанні цього питання стало підписання 8 березня 2020 р. Угоди між грузинською керівною партією і опозицією щодо внесення конституційних змін у виборчу систему. Відповідно до них на виборах 2020 року до парламенту оберуть 120 депутатів за пропорційною системою та 30 - за мажоритарною. Нова виборча також модель започаткувала зниження виборчого порогу з 5% до 1%. Проте за новим проектом парламентські вибори, які заплановані на 2024 р. відбуватимуться вже за новою пропорційною системою.

Конституційні зміни в Грузії, за якими ми на сьогодні спостерігаємо, є істотними для подальшого реформування політичної системи в цілому. З одного боку це дозволить інституціоналізувати партійну систему, а з іншого багатопартійність у парламенті може призвести до проблем під час формування коаліційної більшості, і як наслідок може стати причиною частих політичних криз.

Література:

1. Brodowski J. Gruzja po rewolucji róż: obraz przemian polityczno-społecznych w latach 2003-2018, Kraków, 2019.
2. Chedia B. Constitutional reform in Georgia as a result of its political instability // *Central Asia and the Caucasus*, 2011, Vol. 12, Issue 2, p. 63-71
3. Gegenava D. Retrospection of the Constitutional Reforms of Georgia: In Search of the Holy Grail // *South Caucasus Law Journal*, 2017 № 8.
4. Matusiak M. Gruzjińskie wybory Między silnym państwem a demokracją, Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2012.
5. Nakashidze M. Sirabidze D. Constitutional reforms on electoral system for consolidation of parliamentary democracy in Georgia // *International Comparative Jurisprudence*, 2020, Vol. 6 Issue 1, p. 9-27.
6. Żmigrodzki M., Szukalski J. Pozycja ustrojowa Parlamentu Gruzji w latach 1990–2013 // *Polityczne Studia Środkowoeuropejskie*, 2015, № 1. p.25-49.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

<i>Maksurov Alexey Anatolevich</i> COORDINATION OF LEGAL RELATIONSHIPS IN THE SPHERE OF COOPERATION OF LITHUANIAN AUTHORITIES AND NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS.....	3
---	---

Конституційне право. Конституційне процесуальне право. Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право

<i>Акімов Михайло Олександрович</i> ПОВІТРЯНЕ БОМБАРДУВАННЯ РОТТЕРДАМА 14 ТРАВНЯ 1940 РОКУ: ВОЄННИЙ ЗЛОЧИН ЧИ ТРАГІЧНА ПОМИЛКА?.....	5
--	---

<i>Астраханцев Ігор Сергійович</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА, ЩО ВЗАЄМОДІЄ З ГРОМАДЯНСЬКИМ СУСПІЛЬСТВОМ.....	8
---	---

<i>Бурик Мирослав Мирославич</i> КОНТРОЛЬ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	9
---	---

<i>Дукач Микола Володимирович</i> СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	12
--	----

<i>Жайворонок Олександр Олександрович</i> ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	13
---	----

<i>Коломієць Владислав Миколайович</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ РЕЖИМУ ЗАКОННОСТІ І ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	15
--	----

<i>Котенко Денис Ігорович</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	16
---	----

<i>Лебедева Ганна Юрійвна</i> ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	18
<i>Маринів Наталія Анатоліївна</i> АКТ ПОДАТКОВОЇ ПЕРЕВІРКИ В СИСТЕМІ ДОКАЗІВ В ПОДАТКОВИХ СПОРАХ.....	20
<i>Сабельфельд Дана Євгеніївна</i> ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ.....	24
<i>Спінчевська Олександра Миколаївна</i> КЛАСИФІКАЦІЯ РІЗНОВИДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ФОРМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЮРИСДИКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....	25
Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення	
<i>Krupovic Larysa</i> THE CONCEPT OF THE SOCIAL STATE.....	29
<i>Белослудцева Світлана Василівна</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ПОНЯТТЯ «НОТАРІАТ».....	31
<i>Гуйван Петро Дмитрович</i> ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ІНТЕРЕСУ У ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИНАХ.....	35
<i>Гуменюк Ірина Валеріївна</i> САНАЦІЯ МАТЕРИНСТВА.....	39
<i>Ковальчук Ярослав Вадимович</i> ПРЕЛЕГАТ – ОСНОВНИЙ ПРАВОЧИН.....	42
<i>Нейло Дмитро Ігорович</i> ПРАВОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ.....	45
<i>Шпак Максим Володимирович</i> РОЛЬ АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	49

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Бориславська Марина Георгіївна, Авсієвич Алла Валеріївна СВІТОВИЙ
ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЯВИЩАМ: ПЕРСПЕКТИВИ
ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ.....51

Галагоза Владислав Олегович ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНСТИТУТУ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....55

Гармонов Владислав Володимирович СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ – «НЕЗАКОННЕ
ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ (СТ. 134 ККУ).....58

Козлович Альона Віталіївна ПРЕДСТАВНИЦТВО ЯК ФОРМА
НАДАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТОМ
У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....59

Кучер Інна Петрівна РЕФОРМА СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....61

**Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право.
Інформаційні технології**

Білоусова Ніна Олексіївна ДО ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ
СТИМУЛЮВАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ У
СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....63

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Гришина Катерина Андріївна ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОДЕСЬКОЇ МИТНОЇ СПРАВИ ХІХ
СТОЛІТТЯ.....67

Історія країн світу та міжнародні відносини

Лебедев Олександр Миколайович СПІВПРАЦЯ УПА ТА АК-ВІН У 1945-
1946 РР.....71

Пейк Михайло Йосипович ВІЛЬНІ КОРОЛІВСЬКІ МІСТА У
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ УГОРСЬКОГО
КОРОЛІВСТВА (XIV - ПОЧАТОК XVI СТ.).....74

Ражден Чіхорія КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СУЧАСНОЇ ГРУЗІЇ.....77

Підписано до друку 25.09.2020
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 60 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net